

UNIVERZITA KARLOVA

Filozofická fakulta

Ústav translatologie

Bakalářská práce

Yvona Toupalíková

Komentovaný překlad: *Ces plantes qui nous veulent du bien.* (Marie Borrel. Phare international, Hachette, Paris 2000, str. 15-48)

Praha, 2013

Vedoucí práce: PhDr. Šárka Belisová

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucí práce paní PhDr. Šárce Belisové za odborné a velmi cenné rady a milý přístup a svým rodičům za podporu a konzultace z oblasti medicíny.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 21. srpna 2013

Abstrakt

Tato bakalářská práce se zabývá překladem části francouzské knihy *Ces plantes qui nous veulent du bien* zabývající se fytotherapií od autorky Marie Borrel. Druhá část práce se věnuje translatologické analýze, metodice překladu a typologii překladatelských problémů a jejich řešení.

Klíčová slova

Překlad, komentovaný překlad, fytotherapie, léčitelství, modulace, transpozice, amplifikace

Abstract

This bachelor thesis deals with translation of a French phytotherapy book *Ces plantes qui nous veulent du bien* by Marie Borrel. In the second part, applied translational analysis, translation methods and typology of selected translation techniques are explained.

Key words

Translation, commented translation, phytotherapy, natural healing, modulation, transposition, amplification

Obsah:

Úvod	5
Text překladu	6
Komentář k překladu	24
Metodika překladu	24
Vnětextové faktory	
Autor	24
Médium / kanál	24
Adresát	24
Čas	25
Místo	26
Funkce textu	26
Vnitrotextové faktory	
Téma a obsah	26
Presupozice	26
Členění textu	27
Neverbální textové prostředky	31
Lexikum	31
Syntax	33
Suprasegmentální rysy	35
Typologie překladatelských problémů a jejich řešení	35
Překlad nadpisů	35
Amplifikace a Explicitace	36
Redukce a Implicitace	38
Modulace	39
Transpozice	40
Opravy	43
Závěr	44
Seznam literatury	45

Úvod

Tato práce obsahuje dvě části: první část obsahuje překlad z francouzské knihy o fytoterapii (léčbě bylinkami) *Ces plantes qui nous veulent du bien* autorky Marie Borrel, druhá část je komentář k překladu, který se skládá z translatologické analýzy podle modelu Christiane Nord a z metodiky překladu, typologie překladatelských problémů a jejich řešení.

Tuto knihu jsem si vybrala, protože je mi její téma velmi blízké, všechny alternativní způsoby léčby jsou mojí mnohaletou vášní.

Proto mi vyhovovalo i členění a obsah knihy, jelikož nepojednává úzce jenom o samotné léčbě bylinkami, ale nastiňuje historii samotného léčitelství od počátku časů a zabývá se mnoha léčitelskými systémy z celého světa, které samozřejmě zahrnují také bylinnou léčbu. Některé mi byly dobře známy už předtím (tradiční čínská medicína, ájurvéda, homeopatie), jiné jen okrajově (Bachovy esence, antroposofie) a některé pro mě byly úplně nové (šamanismus, tibetská medicína a medicína starého Egypta).

I když se jedná o teoretický úvod k problematice, text je velmi prakticky zaměřen, je čtivý a zaměřený na čtenáře, na kterého se místy i přímo obrací, rozhodně nejde o nějakou suchou teorii. Tím ale rozhodně neztrácí na odbornosti a míře informací.

Proto si myslím, že by si kniha i v českém prostředí našla cestu k mnoha spokojeným čtenářům.

1. Text překladu

Fytoterapie (z řeckého *phyton* – rostlina) je s největší pravděpodobností nejstarší lékařská věda na světě. Její kořeny sahají až do doby pravěku, kdy někoho, pravděpodobně ženu, napadlo vhodit hrst bylin do vroucí vody, aby odvarem ulevila od nemoci svému bližnímu. I v dnešním západním světě se většina léků stále vyrábí z rostlin, ať už jsou přímo na bázi rostlinných výtažků, nebo pomocí chemických vzorců odvozených z rostlinných molekul. Přesto rostliny po vynalezení základních léků (antibiotik, sulfonamidů) ztratily svou svatozář. Mnoho lidí je začalo vnímat jako jednoduché lidové léky s nejistými účinky, a proto se od nich většina lékařů a pacientů najednou odvrátila.

Západní fytoterapie se přizpůsobuje požadavkům moderní doby

Rostliny mění svou tvář. A od doby, kdy se přestěhovaly ze zaprášených lékárnických obchodů do sterilních lékáren a prodejen s doplňkovým lékárenským sortimentem, změnily také svůj domov. Kdysi byly skladovány ve skleněných nádobách s magicky působícími latinskými jmény a prodávaly se na váhu v hnědých nebo šedých papírových sáčcích. Dnes jsou prodávány ve formách, které připomínají chemické léky: kapsle, mazadla, kapky apod. Někdy dokonce dostanou nová, modernější jména. V jiných civilizacích, zejména v Indii a Číně, se prastaré lékařské znalosti uchovaly v téměř nezměněné podobě a v průběhu staletí byly obohacovány. Dnes se tyto dvě cesty spojily a vědci doufají v objevení nových léků z obrovského výběru zatím neznámých rostlin tropických pralesů, které by mohly být účinné proti dnes neléčitelným nemocím. Podle celosvětově respektované Světové zdravotnické organizace (WHO) se dvě třetiny populace uchylují k léčbě bylinami.

ZAHRADA LÉČIVÝCH BYLIN

Zahrady určené výhradně pro pěstování léčivých bylin se nacházejí ve Francii už po staletí, zejména u duchovenstva. (Francouzský manuskript, 15. století)

Byla jednou jedna krásná rostlina...

Měla korunku z bílých květů a botanici ji pojmenovali Tužebník jilmový. Vedle ní žil starý strom s rozpukanou tenkou kůrou – vrba. Seznámení tohoto páru proběhlo díky dvěma vědcům: jedním byl francouzský lékárník Pierre Joseph Leroux (1795-1870), druhý se jmenoval Löwig a byl švýcarský chemik. Leroux se zajímal o vrbovou kůru a zjistil (v roce 1827), že obsahuje látku nazývanou salicin, která umí tišit bolest, zmírnit záněty a snížit horečky. Löwig zkoumal tužebník, ve kterém v roce 1840 našel příbuznou látku, kyselinu salicylovou. Ze spojení obou poznatků později vznikla

kyselina acetylsalicylová, kterou známe pod názvem aspirin. Pozorování přírodní říše tedy zrodilo jeden z nejslavnějších léků na světě. Často jsou empirické znalosti a tradiční využití rostlin potvrzeny vědeckými studiemi; např. chinin ulevuje od záchvatů horeček při malárii, stejně jako rostlina, ze které pochází – chininovník lékařský. Nebo digitoxin, pocházející z květů náprstníku, zpomaluje bušení srdce stejně jako původní rostlina.

VRBA

Její účinky jsou známé už odedávna. Už před více než dvěma tisíci lety doporučoval Hippokratés odvar z vrby na tlumení bolesti a horeček.

Komplexita rostlin ve službách zdraví

Rostliny ne vždy odhalují vědcům všechna svá tajemství, protože fungují na principu komplexity a extrahované rostlinné molekuly mají často radikálnější a také mocnější účinky než samotná rostlina. Uvnitř rostliny se neustále odehrává množství interakcí mezi aktivními prvky, které umožňují např. zmírnění určitých vedlejších účinků nebo vytvoření dalších léčebných vlivů. Např. dubová kůra obsahuje 10 % salicinu, který si tělo samo přetvoří na kyselinu salicylovou. Působí tedy **proti bolesti a horečkám** a protizánětlivě, ale nemá žádné protisrážlivé účinky, na rozdíl od aspirinu, který je kontraindikován pacientům trpícím krvácivostí. Co se týče tužebníku jilmového, nevyvolává žaludeční překyselení a je tak vhodný i pro osoby trpící pálením žáhy nebo žaludečními vředy. Studie na laboratorních krysách dokonce prokázala, že květ tužebníku může žaludečním vředům předejít. Podle některých lékárníků navíc celkový účinek byliny působí antibakteriálně a zabraňuje mikrobům a bakteriím přizpůsobit se a odolávat léčbě – což je opak toho, jak působí klasické léky. Chinin tak postupem času ztratil na účinnosti, zatímco rostlina chininovník si zachovala veškeré léčivé schopnosti, třebaže jsou skromnější.

Jiné rostliny oplývají účinky, které se během analýz nepodařilo prokázat. Např. eukalyptus je dobře známý díky své schopnosti léčit dýchací problémy a eukalyptol, molekula zodpovědná za tuto schopnost, byla už dávno izolována. Ale tato bylina také **snižuje hladinu cukru v krvi**, díky čemuž by byla vhodná k léčbě cukrovky, jenže zatím se nepodařilo určit hlavní látku, která je za to zodpovědná. Jedná se pravděpodobně o více látek, které fungují současně a společným působením snižují hladinu cukru v krvi. Toto nazýváme synergetický efekt.

Heroické a mírné bylinky

Postupem času se vydělily dvě skupiny léčivek: heroické a mírné. Heroické bylinky obsahují dominantní aktivní prvek, který účinně působí na **příčinu nemoci** nebo alespoň na konkrétní orgán.

Dynamické byliny jsou předmětem zájmu farmaceutických laboratoří, které z nich vyrábějí koncentrované extrakty požadovaného aktivního prvku, nebo léky s přesnějším účinkem na bázi molekul odvozených z aktivních prvků. V prvním případě se jedná o **extrakční metodu**, v druhém o **fytochemii**.

Mírné bylinky si zachovávají svá tajemství; obsahují mnoho aktivních prvků, které působí současně, není tu jen jeden dominantní prvek. Jejich účinek se zakládá na společné synergii. O tyto rostliny se zajímají především osoby zabývající se tradičním bylinkářstvím. Vyznávají užívání bylinek vcelku, tzv. **in toto**.

Nenechte se ale zmást názvem „mírný“. Fytoterapie hrála významnou úlohu při boomu přírodních způsobů léčení, ale neznamena to, že by nebyla nebezpečná. Některé rostliny mohou být pro lidi škodlivé a je třeba s nimi zacházet opatrně. Jiné jsou přímo jedovaté. V každém případě je doporučujeme používat s nejvyšší opatrností. Jejich „mírnost“ je relativní; nejsou přece skutečné drogy také z velké části získávány z rostlin? Heroin se vyrábí z máku, kokain z koky, dokonce i tabák a alkohol pocházejí z ovoce nebo obilnin. Zároveň ale tyto látky mají skutečné léčebné účinky, což je zejména případ konopí.

Studie, která probíhala ve Velké Británii a již se účastnilo na tisíc pacientů, zkoumá reálné **léčebné** účinky konopí. Aktivní látky rostliny, které mají účinek zejména na mozek, úspěšně tiší bolest (migrény, revmatismus, bolesti spojené s rakovinou nebo roztroušenou sklerózou), snižují oční tlak (zelený zákal) a povzbuzují chuť k jídlu (podvýživa u starších osob nebo pacientů s AIDS). Cílem současných studií není legalizovat pěstování konopí, ale uznat léčebné účinky, na které se kvůli jeho nadužívání zapomnělo. Nemělo by se ovšem opomíjet, že konopí má také zhoubné účinky: změněné vnímání, zrychlení srdečního tepu, zvýšení nitrožilního tlaku, bezvědomí, ve vyšších dávkách také možné změny nervových buněk. Využití konopí v rámci léčby má smysl, na rozdíl od legalizování jeho zneužívání. Na příkladu konopí můžeme vidět, jak je komplexita rostliny, která ji předurčuje k bohatému využití v léčitelství, mnohostranná.

TOVÁRNA NA OPIUM V INDICKÉ PATNĚ

Na Východě je používání opia velmi rozšířené. Existují tam dokonce kuřárny opia. V lékařství je tato bylina využívána pro své utišující a uklidňující účinky. (Gravure, 19. století)

Vznikly starobylé znalosti léčivek z napodobování zvířat?

Je možné, že člověk prehistorický zjistil na základě pozorování chování zvířat, že prokládáním masa vrstvami divoké máty, bazalky nebo rozmarýnu dosáhne větší trvanlivosti a zpomalí tím proces zkažení. Právě tak si mohl později všimnout, že aromatické bylinky mu pomohou zmírnit potíže, když sní zkažené maso. Ale neznáme s určitostí zvyklosti prehistorického člověka, kromě několika detailů z nalezených stop v jeho obydlích. Pro přesnější představu o lékařském využití

bylinek se musíme přesunout o několik tisíc let později. Ze starověkého Egypta se zachovalo mnoho papyrů pojednávajících o základech tamějšího lékařství.

Tajemství egyptských papyrů

Bylinky byly ve starověkém Egyptě základem medicíny. Tehdejší Egypťané uměli extrahovat esenciální oleje z aromatických rostlin, z nichž vyráběli vzácné masti. Hojně používali např. ječmen, chmel, aloe vera, tymián a pískavici na zastavení krvácení, hojení ran a zlomenin, snížení horečky apod. Využívali i výplně do zubních kazů vyrobené z pryskyřice. Znalost přírody šla ruku v ruce s magickými rituály.

Podle egyptské medicíny měly nemoci viditelné nebo neviditelné příčiny. Neviditelné byly způsobeny nerovnováhou mezi dobrem a zlem, mezi řádem a chaosem světa. Za křehkou rovnováhu byli odpovědní egyptští bohové; Horus, ochránce zdraví, Thovt, Bůh medicíny a magie, Isis, bohyně plodnosti, Sachmet, která sesílá nemoci a epidemie, když se zlobí; a v neposlední řadě Imhotep, rádce faraóna Džosera (přibližně 2800 př. n. l.) a zakladatel nové medicíny, později uctíváný jako bůh léčení. Egypťští kněží-lékaři proto vedle používání bylinných přípravků také odříkávali kouzelné formulky a rituální zaříkávadla, aby opět nastolili narušený řád.

Čarovná atmosféra ale egyptským lékařům nezabránila vytvářet komplexní receptury, jejichž účinky stále udivují vědce zabývající se analýzou nalezených vzorků z faraonských hrobek.

HOR

Bůh egyptské mytologie, zobrazován jako muž se sokolí hlavou, byl považován za ochránce zdraví. (Dřevěný náhrobek, 900 př. K.)

Hippokrates a Galén: Předchůdci moderní medicíny

Řecký lékař Hippokrates se narodil na malém ostrově Kos přibližně 460 př. n. l. Zásadním způsobem ovlivnil západní medicínu a je považován za otce moderního lékařství. Jako vůbec první stanovil pravidla lékařské deontologie (etického kodexu lékaře) a prosazoval pečlivé zvážení všech faktů před stanovením i té nejmenší teorie. Tak učinil přítrž někdy až fantazijním spekulacím svých předchůdců. Položil základy klinické diagnózy, za nezbytné považoval vstupní rozhovor lékaře a pacienta a vyšetření poslechem. Kládl také velký důraz na správný **životní styl** a zdravé stravování, a předepisoval výhradně léky na rostlinné bázi. Tradiční bylinná léčba už existovala staletí před ním, poznatky se předávaly ústně z generace na generaci. Byliny se mísily za účelem výroby lektvarů a mastí, do kterých se někdy přidávaly živočišné nebo minerální látky pro zvýraznění chuti. Hippokratův žák Dioklés z Karystu sepsal první bylinkářskou učebnici v západním světě.

V bylinkářství tedy Hippokrates pokračoval ve šlépějích svých předchůdců. Na základě jeho postupů se však od té doby poznatky o bylinkách začaly strukturovat a prohlubovat. Nejstarší ilustrované botanické manuskripty se datují od počátku naší éry: Dioscoridova *De Materia Medica* nebo *Codex Anicae Julianae*, který je jeho byzantskou verzí. Obsahují kresby a popisy rostlin a jejich konkrétních léčebných i škodlivých účinků. Způsob předávání fytotherapeutických poznatků se od té doby nezměnil.

Na počátku 2. století, okolo 131 n. l., se v Pergamonu narodil muž, který také změnil dějiny: Claudius Galén. Tento řecký lékař, svými současníky neoblíbený (byl považován za pomstychtivého a pyšného), navázal na Hippokratovy přesné poznatky a umožnil rozvoj anatomie na základě léčení zraněných gladiátorů a pitev zvířat. Stejně jako Hippokrates využíval k léčení bylinky. Sepsal podrobnou práci o bylinách a jejich způsobech využití, která je známa jako galenická farmacie. Galenicum je dodnes používaný termín označující různé způsoby zpracování léčivých rostlin dnešními laboratoři za účelem jejich prodeje.

Teriak

Claudius Galén je autorem receptury tiriaku, který obsahoval více než 64 složek. Tento lék byl předepisován proti otravám. (Arabská kniha, 1199)

Starověká Čína: Energetické působení rostlin

V té samé době na druhém konci zeměkoule Číňané experimentovali s bylinnou léčbou, následkem čehož vznikla úplně nová koncepce medicíny. Čínská medicína je jedna z nejstarších na světě, některé texty pochází až z doby 3500 př. n. l. Jejím základem je západní vědě neznámý pojem: energie.

Podle učení tradiční čínské medicíny je vše, ať už živé nebo neživé, tvořeno energií. Samotný svět vznikl díky prapůvodní energii, neboli neuchopitelnému věčnému toku, který tvoří vše, co existuje. Člověk a rostliny jako výsledek tohoto tvoření jsou tak spojeni jednotnou koncepcí vesmíru. Tato základní energie v sobě obsahuje dvě polaritu: yin a yang. Yin je vše, co je proměnlivé, studené, vlhké, pasivní, tmavé, vnitřní, to, co má ženskou energii jako Luna, noc, voda, zima. Yang je vše, co je stálé, horké, světlé, aktivní, vnější, mužské stejně jako Slunce, den, oheň, léto. Principy yin a yang najdeme v celé přírodě. První symbolizuje odpočinek a druhý aktivitu. Jsou navzájem v opozici, doplňují se a střídají. První symbolická dvojice yin/yang je země a obloha: země je pevná, materiální, těžká, neprůhledná, tmavá, zatímco obloha je proměnlivá, lehká, průsvitná, světlá. U živých bytostí, lidí a zvířat, tato dynamika ztělesňuje ženskou a mužskou polaritu. Tutéž dynamiku najdeme i uvnitř těla: pokud v nějakém orgánu převládá energie yin, následkem bude zpomalení metabolismu (zpomalení tepu a trávení, pocity chladu, bledost aj.). Naopak

nadmíra energie yang způsobí zrychlení metabolismu (zrychlení tepu, pocity horka, tělesná a duševní hyperaktivita aj.). Pro správné životní funkce a zachování zdraví musí být opačné a doplňující se principy yin a yang v rovnováze.

Životní energie, která prochází lidským tělem a jejíž funkcí je ho vyživovat a udržovat při životě, cirkuluje drahami nazývanými meridiány. Pokud je její proudění harmonické, plynulé a pravidelné, zaručuje jedinci zdraví. Pokud se ale nashromáždí na určitých místech a na jiných zase chybí, nastávají komplikace. Číňané vyznávají více způsobů, jak energetický oběh vyrovnat: meditaci, výživu, akupunkturu a především léčbu bylinkami. Čínské lékopisy pracují s více než 20 000 bylinkami. Léčivky jsou podávány většinou v přírodní formě. Čínští lékaři předepisují směsi ze sušených bylin (listů, květů, stonků, kořenů), které si pacient nechá připravit od lékárníka a užívá nejčastěji jako odvar. Existují také suché rostlinné extrakty, buď v práškové formě, nebo jako pilulky a tabletky, odpovídající slavným receptům.

CÍSAŘ FOU-HI

Oblečen do svého oděvu z peří drží v rukou symbol yin a yang. (Akwarel pochází z jedné Pen-Ts'ao, sbírky léčivých bylinek, konec XVIII. až začátek XIX. století.)

Subtilní hra chutí: Jak nalézt tu správnou bylinku k harmonizaci energetického systému

Bylinky řadíme za prvé podle toho, jakou mají energii: yin nebo yang. Yin bylinky rozptylují, vyprazdňují, utišují, ochlazují, tedy zpomalují reakce organismu. Používají se proto na zmírnění přemíry yangu. Bylinky yang naopak posilují, stimulují, povzbuzují sekreci, probouzí, oteplují. Zrychlují reakce těla a slouží k umírnění přebytku yinu.

Bylinky ale také rozeznáváme a řadíme podle toho, který z hlavních orgánů (játra, srdce, slezina, plíce a ledviny) energeticky posilují nebo zklidňují. Mezi další energetické účinky bylinek patří jejich schopnost regulovat teplo a chlad; některé bylinné léky oteplují, zatímco jiné při přebytku horkosti ochlazují. Stejně tak určité rostliny vysušují přebytek vlhkosti např. při hojné sekreci, nebo naopak přinášejí vlhkost organismu trpícímu suchostí.

Poslední kvalitou bylinek je chuť. Podle čínské tradice má všechno, co roste ze země, jednu z pěti základních chutí: kyselou, hořkou, sladkou, slanou nebo ostrou. Každá se váže na jeden základní orgán: játrům prospívá kyselá chuť, plicím ostrá, slezině odpovídá sladká chuť, srdci hořká a ledvinám slaná. Protože v čínské filozofii jsou tyto základní orgány zodpovědné za rovnováhu celého organismu, samotné upravení chutí bylinkami teoreticky stačí k odstranění nerovnováhy. Např. přebytek yinu v játrech se léčí bylinkou yang hořké chuti. Proti přebytku yangu v srdci se předepisuje bylinka yin hořké chuti.

Tento klasifikační systém umožňuje tradičním čínským lékařům velmi přesný výběr léčby na

základě diagnózy. Bylo nasnadě ověřit, zda je možné aplikovat tento energetický přístup na naši západní koncepci. Bohužel jsou ale čínské léčivé bylinky velmi odlišné od těch našich. Mimo to se někteří západní lékaři zabývající se čínskou medicínou pokusili rozřadit západní léčivé bylinky podle zásad tradiční čínské medicíny.

TŘI CHUTI

Buddha, Lao-c' a Konfucius shromáždění nad sudem s octem se snaží určit jeho chuť. Prvnímu se zdá hořký, druhému kyselý a třetímu sladký.

Most mezi Východem a Západem

Ve starodávných textech o fytoterapii jsou západní léčivé bylinky děleny do pěti kategorií, které zhruba odpovídají čínské klasifikaci. Jsou to rostliny obsahující organické kyseliny (kyselá chuť), alkaloidy (hořká chuť), rostlinné slizy a mastné kyseliny (sladká chuť), železo nebo síru (ostrá chuť) a organické soli (slaná chuť).

Najdeme v nich dokonce i pojem energie yin a yang, který koketuje se západní definicí povzbuzujících a uklidňujících rostlin. Princip yin a yang také koresponduje s rozdělením na základě toho, jak bylinky ovlivňují autonomní nervovou soustavu. Tvoří ji dvě části: sympatikus, který aktivuje a stimuluje životní funkce (zrychluje), a parasympatikus, který je zmírňuje (zpomaluje). Rostlina, která stimuluje sympatikus, je tedy yangová, rostlina, která stimuluje parasympatikus, yinová.

Ve světle tohoto rozdělení už stačí porovnat běžné použití našich bylinek a jejich energetické působení. Vezměme si například koniklec obecný, rostlinu yinové kvality a kyselé chuti. V Číně by ji použili na zklidnění přemíry yangu v játrech. Na Západě se tradičně používá proti zvýšené tepové frekvenci, bolestem hlavy, migrénám, křečím průdušek, alergickým rýmám, bolestivé menstruaci, úzkosti, fobiím apod. Což jsou tytéž symptomy, kterými se vyznačuje přemíra yangu v játrech! Další příklad: heřmánek je podle čínské klasifikace yangové kvality a sladké chuti, proto by byl určený na zmírnění yinu sleziny. Na západě se heřmánek používá na povzbuzení chuti k jídlu, proti chronickým žaludečním bolestem, únavě, anémii, nedostatku bílých krvinek, absenci menstruace apod. Tyto příznaky by čínskému lékaři stačily k diagnóze přebytku yinu ve slezině. Z toho vidíme, že tyto dvě koncepce medicíny, vzdálené od sebe několik staletí a tisíce kilometrů, se naprosto shodují.

ČÍNSKÁ LÉKÁRNA

Početné zásuvky a nádoby jsou nezbytné k uchovávání mnoha přípravků podle čínských lékopisů, které patří mezi nejstarší na světě.

Ájurvéda, soubor v Indii stále dodržovaných preventivních a léčebných zvyků

Na západ od Číny se vyvinul další lékařský směr: ájurvéda, tradiční indické lékařské umění.

Ájurvéda v překladu znamená věda života. „Vše, co existuje ve vesmíru, existuje také v lidském těle“, píše se v jednom z prvních textů o ájurvédě, „a vše, co se nachází v lidském těle, nachází se i ve vesmíru.“ Tento princip staví člověka do centra svého životního prostředí: s ním a díky němu může jedinec nalézt cestu k rovnováze. Člověk totiž, stejně jako vše, co ho obklopuje, není ničím jiným než mnohačetnou realizací prapůvodní energie.

Ájurvédská medicína se nezabývá pouhým léčením nemocí. Jejím cílem je celkové zdraví: tělesné, psychické, mentální a duchovní. Ájurvédský lékař se ve snaze tohoto stavu dosáhnout nesoustředí na nemoc, ale na nemocného. K tomu má k dispozici systém konstitucí, tzv. dóš. Ájurvédské lékařství se používá k určení základního **tělesného typu** člověka; stejně jako homeopatie pracuje s tělesnou konstitucí. Ve všech bytostech jsou přítomné tři dóši – vatta, kapha, pitta. Pokud jsou vyvážené, jedinec se těší dokonalému zdraví. Pokud je ale jedna z dóš v nerovnováze, vzniká tak prostor k nemoci.

Používání léčivých bylinek je v tradiční indické medicíně všudypřítomné, podléhá ale přísným pravidlům. Především je tu faktor času. Není možné brát jakýkoli lék v jakoukoli dobu. Každá denní hodina odpovídá jednomu z pěti symbolických živlů: ohni, větru, zemi, vzduchu a éteru. Např. bráhmanská hodina, dvě hodiny před svítáním, je ideální na vstávání. Odpovídá živlu vzduchu, proto je mysl obzvláště klidná. Tato denní doba povzbuzuje vylučování. Při východu slunce se také doporučuje vypít na lačno sklenici vody a poté užít bylinky určené na podporu vyprazdňování. Jakmile vyjde slunce, nastává doba vody. Když slunce přejde zenitem, převládá oheň, doba energie. Povzbuzující, energizující bylinky, které stimulují snížené životní funkce, jsou v této denní době neúčinnější.

Indické bylinkářství používá přes 3000 rostlinných druhů, z nichž některé jsou běžně používány i na Západě (česnek, zázvor, šafrán, skořice aj.), zatímco jiné jsou neznámé (amalaki, haritaki, neem aj.). Podle indické tradice tyto bylinky působí současně na mnoha úrovních podle jejich základní funkce, chuti (stejně jako v čínské medicíně) nebo podle účinků na zažívání. Každopádně jsou určeny k harmonizaci dóš, jejichž nerovnováha způsobuje nemoc.

Ájurvédská léčiva jsou rozmanitější než tradiční čínská. V Indii se používá šťáva z rostlin (*swaras*), rostlinné pasty (*kaika*), odvary (*kashyas*), maceráty (*hiema*) a infuze (*phanta*). Najdeme zde také zpracování bylinek v podobě prášku nebo kapslí. Např. Triphala, jeden ze základních ájurvédských přípravků, se skládá ze tří místních rostlin, které společným působením harmonizují dóši, čistí střeva, upravují zažívání a metabolismus a odstraňují toxiny.

V neposlední řadě mají v ájurvédské medicíně důležité místo masáže, stejně jako stravování a

meditace. Masáže se provádí s rostlinnými oleji obohacenými o bylinné esence. Je to další způsob, jakým ájurvéda využívá léčivou moc bylinek.

MASÁŽ NOHOU

Chvilé velkého odpočinku: masáž nohou. V ájurvédské medicíně jsou rostlinné oleje často používány na masáže.

Medicína z vrcholků hor

Na hranici s Indií v himalájských náhorních plošinách, v malé zemi osamocené na vrcholcích hor, se zrodilo ohromující spojení několika medicínských systémů. Tibetské lékařství se do velké míry inspirovalo svým indickým susedem. Během dalších staletí ale bylo také velmi ovlivněno Čínou a Perskou říší, stejně jako šamanským uměním místních obyvatel. Z této směsice vzniklo silně spirituálně zaměřené učení, v němž hrají zásadní roli bylinky. Flóra na náhorních plošinách se vyznačuje velkou rozmanitostí a rostlinné druhy byly ušetřeny lidského zásahu a znečištěného prostředí. Tyto rostliny se používají jako infuze, maceráty, odvary, ale především ve formě kapslí, které se vyrábí v domácích podmínkách. Tibetské přípravky obsahují desítky složek: bylinky, minerály, vzácné kovy. Můžeme tak najít kapsle se zlatem, stříbrem, tyrkysem nebo korálem, které ve spojení s určitými bylinkami dokážou ulevit od nemocí, jež se nepodařilo vyléčit duchovní cestou. Skutečným jádrem tibetské medicíny je totiž zjištění příčiny nemoci. A ty mohou ležet v dávné minulosti, jelikož Tibetané v souladu s buddhistickým učením věří v reinkarnaci. Není tedy vzácnost, když se nemocnému diagnostikuje příčina symptomu, jenž odolává veškeré léčbě, jako pozůstatek z minulých životů.

Tibetská medicína by byla téměř vyhlazena čínskou invazí, kdyby ji nechránilo několik léčitelů, jež žárlivě střežili svá tajemství. Také by se dalo říct, že ji zachránila její účinnost. I přes svůj nepřátelský postoj byli totiž Číňané žijící v Tibetu nakonec nuceni využít služeb několika tibetských lékařů, kteří ještě zůstali naživu - např. dalajlama lékař Tenzina Choedra, jenž strávil léta v čínském vězení. Byl vyzván k tomu, aby léčil vyšší čínské důstojníky, kteří mu posléze dovolili provést rozsáhlý výzkum a shromáždit všechny zachované tradiční texty. Poté žil na severu Indie, kde se v okruhu tibetské komunity v exilu věnoval výrobě rostlinných kapslí podle tradičních receptur.

Tento neúnavný poutník tibetské medicíny se až do své smrti každoročně účastnil lékařsky zaměřených kongresů, kde předkládal výsledky svých výzkumů o rostlinách, prováděných ve výzkumném centru v Dharamsale. Výzkumy často mezinárodní lékařskou komunitu ohromovaly.

TIBETSKÁ MEDICÍNA

Toto lékařství, silně duchovně zaměřené a hojně využívající léčivých bylinek, dnes zažívá klidnější časy. V minulosti čelilo těžkým okamžikům.

Šamanismus: Duch rostlin

Vedle těchto více či méně racionálních lékařských praktik dnes stále na každém světadílu najdeme léčitele zabývající se magií. V šamanském pojetí se nemoc projevuje ve viditelném světě kvůli nějaké příčině v neviditelném světě - v říši mrtvých. Léčbu musí provést někdo, kdo umí komunikovat s tímto světem „mezi nebem a zemí“ - to je funkce čaroděje nebo šamana. Rostliny tedy nejsou používány pro své léčebné chemicko-fyzikální účinky, ale protože jejich „duch“ se může přimluvit ve prospěch nemocného, nebo protože šamanovi pomohou dostat se do změněného stavu vědomí, kdy sám vstoupí do světa duchů. Během rituálních obřadů se používají halucinogenní rostliny v rámci symbolických praktik, aby byla posílena tato komunikace nezbytná k léčení.

V šamanském pojetí vesmíru má vše, co existuje, ducha: Země, Slunce, hvězdy, kameny, zvířata, rostliny, ... Duch je určitou živoucí podstatou a má svůj vlastní, nezávislý život. Může pracovat pro dobro člověka nebo mu škodit sesláním smůly, nemoci, šílenství. A šaman je nedílnou součástí tohoto skrytého světa.

Šamani používají bylinky různými způsoby. U jihoamerických Indiánů jsou součástí očistných obřadů v potních chýších, což jsou vlastně stany nahřáté do ruda rozžhavenými kameny. Člověk do nich vstupuje nahý, aby ho pot očistil (jak tělesně, tak duševně) od všech nečistot. Ve stanu jsou také páleny byliny, především šalvěj, jejichž duch se účastní očisty. Tento rituál je nezbytnou podmínkou k vykonávání jiných obřadů, jež vyžadují, aby byla daná osoba nevinná a čistá jako právě narozené dítě. Podle tradic konkrétní země se byliny buď žvýkají, nebo drtí v hmoždíři, melou se na prášek, který se pak rozptýlí, nebo se pálí. Někdy šaman během léčení zpívá jméno bylinky. Vždy ale musí respektovat její posvátnou povahu.

V některých oblastech, např. na Sibiři, se toto učení i přes opakované vpády civilizace předává s nesmírnou úctou k moudrosti předků od učitele k žákovi. Tak se pomalu zrodily obsáhlé vědomosti o rostlinách, o které se dnešní věda velmi zajímá v naději, že nalezne materiál pro nové léky. Zajímá se dokonce do té míry, že světová zdravotnická organizace (WHO) několikrát vyzvala vlády k podpoře tradičního lékařství s cílem, zamezit vymizení těchto ústních znalostí.

LÉČITEL

Ten, kdo je předurčen k tomu, stát se šamanem, dostane ve snech nebo vizích znamení od duchů, že byl vybrán. Poté ho zasvětit stárnoucí šaman, na jehož místo později nastoupí. (*Georges Catlin, Způsoby Severoamerických Indiánů, 1848*)

Evropa v období středověku

Čínská medicína, ájurvéda, šamanské tradice i siouxske léčitelství – všechny tyto znalosti se vyvíjely pomalu, nenásilně, každým dnem byly obohacovány, aniž by popíraly již získané poznatky. Jsou zároveň léčitelstvími vědami a filozofií, chápáním světa, jež je třeba přijmout předtím, než se přistoupí k samotné léčbě.

Vývoj západní medicíny je úplně odlišný. Důraz na exaktnost a přesnost způsobil neshody a zvraty. Ve středověku se kvůli církevnímu zákazu pitev nemohly nerozvíjet anatomické znalosti; lékaři tak stále vycházeli z Hippokratových a Galénových koncepcí. Vesničtí léčitelé pokračovali v dávných bylinných recepturách. V následujících staletích se začíná vytvářet příkop mezi každodenní lékařskou praxí a objevy na poli medicíny vědecké elity. Na půli cesty mezi těmito dvěma extrémy se lidé zajímali zejména o léčbu bylinkami.

Hildegarda z Bingenu je jednou z nejpůsobivějších duchovních osobností středověku. Narodila se v roce 1098 do zámožné rodiny poblíž německé Mohuče, řeholní sliby složila ve čtrnácti letech. I přes raný věk se svému poslání věnovala až do své smrti v téměř osmdesáti letech. Po celý život měla Hildegarda vize, předtuchy a zjevení a všechnen svůj čas věnovala interpretaci těchto znamení ve snaze pochopit jejich souvislé poselství. Své poznatky zaznamenala v mnoha spisech, z nichž jeden věnovala z velké části i léčivým rostlinám – dílo *Physica*.

Podle Hildegardy z Bingenu byl člověk po vyhnání z ráje vydán na milost přírodě: větrům, dešti... Ale jelikož věřila v Boží milosrdenost, domnívala se, že člověk, jakkoli oslabený, musí v přírodě najít způsob, jak vyléčit všechny své neduhy. Sepsala působivý seznam komplexních bylinných léčiv, která se připravovala podle přesných instrukcí, v náboženském duchu: čaje, ale také vykuřovadla, zábaly, jemné výtažky z květin apod. Zmiňuje se dokonce i o bylinách pocházejících z Východu (např. galanga), u kterých doporučuje použití úplně shodné s dnešními poznatky. V souvislosti s tehdejší nepřesným pojetím medicíny je její práce považována za dílo, jež seriózností a přesností předběhlo svou dobu.

Paracelsus a teorie signatur

O tři století později, okolo roku 1493, přišel na svět Paracelsus. Švýcarský lékař a alchymista v jedné osobě je zakladatelem teorie, která udivuje ještě dnes. Podle něj příroda nabízí člověku návod k použití rostlin. Stačí pozorovat jejich tvar, barvu, místo, kde rostou, z čehož lze zjistit, jak se rostlina dá využít.

Například vrba (ještě jednou!): roste na vlhkých stanovištích, na březích rybníků a v mokřinách. Je tedy vhodná k léčbě potíží vyvolaných těmito místy; Paracelsus doporučoval vrbu proti revmatu a

horečkám. Věda potvrdila tento předpoklad, jelikož vrba je jednou z hlavních složek aspirinu. Ocún, jehož cibule tvarově připomíná palec postižený dnou, by měl léčit tutéž nemoc. A skutečně obsahuje aktivní látku působící proti dně. Nebo rebarbora - obsahuje žlutou šťávu připomínající žluč a dodnes je doporučována na povzbuzení sekrece žluči. Tato slepá víra v existenci přírodního řádu se shrnuje jako *similia similibus curantur* (podobné se léčí podobným), což je základní zásada teorie signatur a homeopatické léčby. I Samuel Hahnemann, otec teorie nekonečně malých dávek, v 18. století léčil na základě teorie podobnosti. Ostatně význam slova homeopatie pochází z řeckého *homois* (podobný) a *pathos* (nemoc).

PARACELSUS

Rostliny označují („signují“) své využití. „Vše, co příroda vytvořila“, píše Paracelsus, „vytvořila tak, aby z jejího vzhledu bylo patrné, jakým léčivým účinkem oplývá.“ (Gravure, XVI. století)

Hahnemann: Předtucha nekonečně malých dávek

Hahnemann (1755-1843) stejně jako Paracelsus a Hildegarda z Bingen věřil, že Bůh jakožto esence laskavosti dal člověku k dispozici způsob, jak léčit své neduhy. Na něm pak je, tento skrytý způsob najít. „Existuje něco, co je nutno objevit a co máme přímo před nosem,“ napsal. „Bůh přece nezapomněl lidstvu dát nástroj, jak bojovat proti zlu, to by bylo nemyslitelné. Je to Bůh, kdo přináší úrodu. Proč by také nám lidem neposkytl zdraví těmi samými prostředky, vzduchem, slunečními paprsky a vodou, které nesou sklizeň?“

Hahnemannova cesta byla dlouhá a trnitá. V devatenácti letech se rozhodl pro medicínu, studoval ji v Sasku, kde se také narodil. Jenže tehdejší medicína mu připadala tmářská a šarlatánská. „Lékaři jsou podivní,“ svěřil se. „Vkládají léky, které neznají, do těl, která znají ještě méně.“ Dychtil po výzkumech, znalostech, vědě.

Po letech lékařské praxe byl stále nespokojený, protože se mu nedařilo léčit pacienty dostupnými prostředky své doby. Jednoho dne mu v náručí zemřelo dítě. A druhý den další. To na něj bylo příliš; když se podle svých slov poměřil s Asklépiem, rozhodl se opustit lékařskou praxi do té doby, než to nenajde. Co? To přesně nevěděl. Ale byl si jistý, že jeho úkolem je bádát. Na živobytí si vydělával překládáním. Jedné noci, když překládal dílo pojednávající o medicíně od skotského lékaře Cullena, měl vnuknutí. Pracoval na pasáži o kůře z chininovníku, která se předepisovala proti horečkám a třasu; Cullen v díle vznesl hypotézu, zda rostlina účinkuje působením na nervy žaludku. „Existuje jednoduchý způsob, jak to zjistit,“ řekl si Hahnemann, „nechat ji působit na zdravý organismus a pozorovat, jak bude reagovat.“ Jak řekl, tak učinil, a s úžasem zjistil, že kůra chininovníku vyvolává stejné symptomy, jaké by měla léčit. Zatímco se potil, třásl a zakoušel úzkost, bylo mu jasné, že právě učinil významný objev: rostliny léčí v nemocném organismu tytéž příznaky, které se projevují

jako symptomy ve zdravém organismu. Výborné vysvětlení Paracelsova *similia similibus curantur*.

LÉKÁRNÍKŮV OBCHOD

Od středověku byly byliny prodávány pro přípravu čajů, infuzí, odvarů... (*O vlastnostech věcí*, iluminace, XV. století)

Od homeopatie k antroposofii

Hahnemann léta zkoumal všechny léčivé prostředky své doby, především rostliny, ale také minerály a živočišné látky, a podrobně si všímal fyzických a psychických reakcí, které vyvolávaly. Na základě obdivuhodného množství spisů, jež shromáždil, vzniklo bezprecedentní lékařské dílo. Některé složky ale byly ve velkých dávkách jedovaté, proto je dále ředil dále a dále do nekonečně malých, infinitezimálních dávek. Tak se zrodila homeopatie, medicína založená na podobnosti a nekonečně malých dávkách, které podle zákonů fyziky už často neobsahují žádné léčivo. Ještě dnes vzbuzuje homeopatie v lékařské obci silné emoce a rozděluje ji na příznivce a odpůrce. Často se homeopatii vytýká, že není vědecky podložena, přitom ji založil lékař na základě výzkumů a vědeckého přístupu. Její pilíře tvoří podrobná zkoumání rostlin, jaká předtím nikdy nebyla uskutečněna.

V roce 1861, téměř dvacet let po Hahnemannově smrti, se v Maďarsku narodil pokračovatel jeho práce, Rudolf Steiner - zakladatel antroposofické doktríny a filozofie, v jejímž středu zájmu stojí člověk. Z antroposofie vychází mnoho dalších odvětví: waldorfská pedagogika, nový styl architektury nebo biodynamické zemědělství. A samozřejmě také lékařský směr, jehož významnou a zvláštní součástí jsou léčivé rostliny.

Steiner byl vášnivým obdivovatelem velkého německého spisovatele Goetha (1749-1832), který vydal mnoho vědeckých děl věnovaných optice, barvám a také rostlinám (*Metamorfóza rostlin*, 1790). Goethe se zajímal především o principy fungování života. V devatenácti letech onemocněl vážnou chorobou, zachránil ho až alchymistický lék předepsaný starým duchovně zaměřeným léčitелеm. To v něm podnítilo zájem o léčitelství a bylinky. Podle Goetha byly znalosti lékařů o bylinách mylné, protože není možné znát organismus, aniž by bylo bráno v úvahu místo a doba, kdy byla rostlina nasbírána. Pokládal za důležité zkoumat rostlinu během všech fází růstu, v jejím nekonečném koloběhu. Tak se zrodila teorie metamorfózy, již se Steiner do velké míry inspiroval.

LISTY A ROSTLINY

Botanika byla Goethovou vášní. Velký počet herbářů, které zhotovil, svědčí o jeho zájmu o rostlinnou říši.

Člověk a rostlina: dvě alter ega

Intelektuálně a mysticky založený Steiner viděl člověka jako spojení tří částí: těla, ducha a duše. V jeho pojetí je člověk dílem přírody a vesmíru a představuje poslední etapu evoluce. Nese v sobě pozůstatky předešlých říší: minerální, rostlinné a zvířecí, ale navíc má ještě čtvrtý, pro něj specifický rozměr – vědomí. Vše, co existuje na zemi, existuje i v člověku, včetně rostlinné říše a všech rostlinných druhů. Steiner přirozeně používal rostliny k léčbě nemocí. Považoval byliny za převráceného člověka (s nohama ve vzduchu a s hlavou zasazenou v zemi). Podle jeho jedinečného funkčního pojetí člověka lze tělo rozdělit na tři části: dole (s centrem v břiše) se nachází metabolický pól, který řídí životní funkce; nahoře (v mozku) neurosensorický pól, který ovládá vnímání a myšlení; mezi nimi (v hrudním koši) pak je rytmický pól, jenž spojuje oba protipóly. Nerovnováha mezi těmito body způsobuje nemoc. Rostliny naopak mají sensorický pól dole v zemi ve formě kořenů hledajících potravu. Jejich květy a plody, sídlo metabolických procesů, se nacházejí v horní oblasti. Mezi těmito body se nachází listy, které svým pravidelným růstem představují rytmický pól. K léčbě proto Steiner doporučuje použít tu část rostliny, která odpovídá poškozenému pólu u nemocného. Např. *chamomilla*, heřmáněk, známý svými uklidňujícími a protikřečovými účinky: podle zásad antroposofie se jeho kořeny používají na vyrovnaní neurosensorické činnosti a květy na regulaci metabolické činnosti. V souladu s Goethovou teorií Steiner vyhodnocuje rostlinu v celém procesu její evoluce, aby určil její účinky. Výběr rostliny se určuje podobně jako u Paracelsovy teorie signatur: tenká a křehká bříza se „nechová“ stejně jako statný a sukovitý dub; kapradina, která má mnoho listů a málo kořenů, má odlišné účinky než posed, který se vyznačuje množstvím kořenů, ale má málo listů.

Poslední etapou je **ředění**. Podle Hahnemannova způsobu Steiner vyrábí, ředí a dynamizuje základní látky, aby je učinil jemnějšími a přijatelnějšími pro lidský organismus. Dokonce jde ještě dál a nechává rostliny, aby se naředily samy; místo aby uměle smíchal rostlinný a minerální prvek, k vytvoření léku vyživuje během růstu rostlinu minerálem, aby se tentýž proces odehrál přirozeně. Např. přípravek *Primula Auro Culta*, spojující v sobě petrklíč a zlato a vhodný na léčbu srdečních chorob a oběhového systému, vzniká tímto způsobem. Pro jeho výrobu se kořeny petrklíče zasadí do směsi zeminy a zlata, po roce se sklízí a vyrábí se z něj lék.

RUDOLF STEINER

Zakladatel antroposofie před maketou Goetheana, pamětní stavby na počest německého básníka.

Edward Bach: Subtilní květové esence

Antroposofické zásady jistě mohou racionálně založené osoby šokovat. Antroposofie totiž skutečně

pohrdá chemicko-fyzikálními fakty a staví na éteričtější a spirituálnější vizi světa a života, včetně lidí a rostlin. Ještě subtilnější je učení dr. Edwarda Bacha, anglického lékaře, jenž žil na přelomu 20. století. Zajímal se především o květiny. Byl přesvědčený, že nemoci mají původ v psychice; podle jeho učení je citová rovnováha nejlepší zárukou zdraví a také první způsob léčby.

Předtím než se začal zajímat o homeopatii, pracoval jako lékař v nemocnici. Stejně jako jeho slavní předchůdci se ale nemohl smířit s myšlenkou, že by příroda v sobě neukrývala řešení lidských problémů. Zanechal tedy své lékařské praxe a vydal se neúnavně zkoumat louky a lesy. Postupně zjistil, že květy v sobě ukrývají všechny vlastnosti rostlin a obsahují esence – léčivé síly rostlinné říše. Nejprve z nich začal připravovat homeopatické přípravky, poté se uchýlil k přírodní **alchymii**: k vodě a slunečním paprskům. Sbíral rosu, jež se ráno usadila na květních korunách květů, a vyráběl z ní přípravky určené k harmonizaci duševního stavu a tím i k vyléčení nemocí. Byl pohlcený testováním a vyhodnocováním výsledků.

Jelikož po jeho přípravcích byla čím dál tím větší poptávka, bylo třeba najít méně omezující způsob přípravy, než byl sběr rosy. Napadlo ho, že nechá květy louhovat několik hodin v pramenité vodě vystavené slunečním paprskům a to na stejném místě, kde rostlina rostla. Konečně vznikla metoda, již hledal mnoho let a která spojovala oheň, vodu, vzduch a zemi za účelem vytvoření léku. Bach podle tohoto postupu vytvořil třicet osm květových esencí, z nichž každá odpovídá určitému duševnímu stavu a umí tišit negativní emoce: vztek, nesmělost, úzkost apod.

BACHOVA PRACOVNA

Doktor Bach vytvořil 38 květových esencí. Další vědci z téměř celého světa pokračovali v jeho práci. Ve Francii je aktuálně k dispozici 70 esencí.

Tichá komunikace rostlin

Tyto idealistické a éterické představy o přírodě mohou připadat někomu k smíchu. Bach, Steiner a Hahnemann založili léčebné metody, které sice čelí silné kritice, ale jsou ještě dnes velmi používané: Bachovy esence zejména ve Velké Británii, homeopatie ve Francii, antroposofické léčení v Německu. A byli inspirováni právě rostlinnou říší v celé její rozmanitosti. A samozřejmě také v její tajemnosti. Příroda je totiž plná tajemství! Přestože byly rostliny dlouho považovány za nečinné a vegetativní, pomalu odhalují tajemství svého chování a komunikace. „Dorozumívání v přírodě je tiché a skryté,“ vysvětluje Jean-Marie Pelt. Řeč přírody je chemická a její zprávy se uskutečňují pomocí plyných hormonů, které rostlina vyměšuje a které se potom rozptýlí do atmosféry. Zprávy, které rostliny vysílají v bezmezném počtu, jsou nezachytitelné našimi smyslovými orgány. Rostliny této komunikace využívají především jako varovné signály před predátory. Topoly, duby, javory a další vysílají varování, pokud se blíží ohrožení, a vyměšují jedovaté látky, díky nimž se

stanou nestravitelnými. Jiné rostliny, např. kukuřice, vytváří chemický koktejl, jenž přiláká predátory, kteří se živí jejich parazity a mohou je jich tak zároveň zbavit. Na poli citlivosti nás rostliny nepřestávají udivovat. Dnes také s jistotou víme, že mají paměť; pamatují si, když jim někdo ublíží.

Západní léky pochází z tropických pralesů

K dnešnímu dni je jen 10 % rostlinných druhů vědecky prozkoumáno. Místo toho, aby studovaly naslepo zbývající množství, preferují laboratoře jinou cestu: využívají pomoc etnologů, kteří zkoumají fytoterapeutické zvyky dané země, čímž získají první stopy. Zbytek je už otázkou času – analýza, izolování látek, reprodukce, testování, ... A někdy je lék úspěšně nalezen. Posledním objevem tohoto moderního arzenálu jsou rostlinné hormony. Některé rostliny obsahují pro organismus méně škodlivé molekuly, které se také snadněji metabolizují, na rozdíl od syntetických hormonů. Je tak možné se vyhnout rizikům běžně spojovaným s uměle vyrobenými hormony. Ze seznamu úspěchů rostlinných léků bychom měli zmínit také esenciální oleje a jejich silný antibiotický účinek. Najdeme v nich koncentraci velmi účinných aktivních prvků. Podle konkrétní rostliny, z které jsou vyrobeny, mají tyto esence různé účinky: analgetické, snižující horečky, protizánětlivé apod. Především ale mají silný antibiotický účinek a představují proto moderní a zajímavou alternativu ke klasickým antibiotikům.

LÉČIVÉ BYLINY

Tepezcohuite je mexická léčivka, která byla znovu objevena teprve nedávno, během zemětřesení v městě Mexiko v roce 1985.

Fantazie vědců nikdy nebude moci konkurovat úžasné kreativě přírody

Některé rostliny obsahují více než 10 000 rozdílných molekul. Zemi trvalo celých 4,5 miliardy let, aby vytvořila takovou rozmanitost a bohatství. V rostlinách je všechno dobré: každá její část je doslova továrnou na výrobu aktivních biologických molekul. A někdy stonek té nejobyčejnější rostliny může skrývat léčebný poklad, z jehož využití mají laboratoře zlatý důl. Což je také důvod, proč se v určitých regionech giganti farmaceutického průmyslu snaží získat práva na exkluzivitu. V některých případech to vlády odsouhlasí.

Od doby zemětřesení v Mexiku v roce 1985 byly tisíce zraněných během čekání na klasickou léčbu urgentně ošetřeni tradičním lékem, který znali už Aztékové – tepezcohuitem. Je to kůra z malého keře čeledi mimózoovitých, který dávní Aztékové nazývali strom kůže. Nanesení tepezcohuitu ve formě prášku přímo na rány umožnilo neskutečně rychlé hojení. Vědci se o něj okamžitě začali

zajímat a objevili v něm překvapující množství aktivních látek stimulujících novotvorbu kožních buněk a zpomalujících procesy stárnutí. Dnes jsou tepezcohuitové plantáže v Mexiku střeženy armádou, jež dbá na to, aby jejich skutečné národní dědictví zůstalo v bezpečí.

Léky zítřka

Největší nemoci moderní doby se jmenují rakovina, AIDS, degenerativní onemocnění, kardio-vaskulární choroby aj. Dnešní odpovědi na ně zní: barvínek růžový, tis, náprstník, echinacea, ginkgo biloba, a jistě se v průběhu následujících let najdou další. Pokud ovšem do té doby naše rostlinné dědictví nevyumizí. Naštěstí ale stále existují místa s panenskou přírodou, kde se zachovaly jedinečné ekosystémy. Např. Tapui v Amazonii; tyto posvátné stolové hory byly objeveny nedávno, některé z nich před méně než padesáti lety. Napočítalo se tam 9 400 rostlinných druhů, z nichž 40 % nenajdeme nikde jinde na zemi.

Objev nových rostlin je jen začátek dlouhé, předlouhé cesty. Poté je třeba pět až deset let výzkumů, než je nalezena opravdu inovativní molekula. Dva roky následně trvá testování na dobrovolnících a dalších pět zabere opravdové klinické testy na nemocných osobách. Pokud se prokáže, že je lék účinný a **bezpečný**, na konci tohoto dlouhého procesu firma získá povolení uvést přípravek na trh. V některých případech nemá původní rostlina a výsledný lék mnoho společného. Fytochemie totiž umožňuje izolovat molekulární sloučeniny z rostlinných výtažků a přetransformovat jejich strukturu, aby odpovídaly konkrétnímu využití. Tento proces se nazývá **hemisyntéza**. Hybridní léky, napůl rostlinné, napůl syntetické, vděčí za svou existenci rostlinné říši, která podnítila jejich vytvoření. I poté, co se rostlinný lék dostane na trh, práce laboratoří nekončí. Ještě je třeba zajistit pravidelné a kvalitní zásoby surovin. Důležitá je proto úzká spolupráce biochemiků s etnobotaniky a zemědělskými inženýry. Některé laboratoře dostávají každoročně až několik tisíc tun čerstvých rostlin, které se v závislosti na konkrétním druhu míchají s ředidly, prochází varem, lisováním, odpařováním apod. Na konci celého dlouhého procesu se pak dostane několik nových krabiček do lékáren nebo obchodů s doplňkovým lékárenským sortimentem. Kromě mnoha dalších to jsou: celé rostliny nebo extrakty, homeopatické roztoky nebo květové esence, léky na základě hemisyntézy nebo fytochemické přípravky. Rostliny nám nabízejí velkou škálu možností, jak se zbavit nemocí. Zároveň respektují zásady každého člověka a přinášejí víru, že jednoho dne už nevléčitelné nemoci nebudou existovat.

2. Komentář k překladu

2.1. Metodika překladu

Výchozí strategií překladu byla funkční ekvivalence, tedy snaha o to, aby jazykové prostředky ve zdrojovém a v cílovém jazyce plnily tutéž funkci, i když nemusí být formálně totožné, a dynamická ekvivalence, jejímž cílem je zachování efektu, jaký původní text a překlad vyvolávají. (Levý, 2012) Z formálního hlediska jsem zvolila postup exotizace (tedy zachování cizích reálií v originále) a aktualizace (přesunutí některých událostí do současnosti). (Popovič, 1975)

V souladu s těmito postupy v textu došlo k posunům na gramatické, sémantické i stylistické úrovni, kterým se budu detailně věnovat v části Typologie překladatelských problémů a jejich řešení.

2.2. Vnětextové faktory

2.2.1. Autor

Autorkou je novinářka a spisovatelka Marie Borrel. Ve své tvorbě se věnuje tématům zdravého životního stylu, stravování, psychologii a alternativnímu léčení. Pracovala jako šéfredaktorka rubriky „zdraví“ v časopise *Psychologies* a poté jako šéfredaktorka magazínu *Médecine Douce* věnující se alternativní medicíně. Dnes se věnuje své spisovatelské tvorbě. (Pressesduchatelet.com [online])

2.2.2. Médium / kanál

Kniha *Ces plantes qui nous veulent du bien* vyšla v nakladatelství Phare International, které je pobočkou největšího francouzského nakladatelského koncernu Hachette Livre. Phare International se zaměřuje především na francouzské a mezinárodní populárně-naučné tituly z oblasti zdraví, sociologie, věd, umění, náboženství a filozofie, ekonomie, sportu apod. (Phareonline.net, [online]) V česku by text vyšel v podobných podmínkách, jako kniha v podobně zaměřeném nakladatelství.

2.2.3. Adresát

Kniha je určena široké veřejnosti, především lidem se zájmem o bylinky a alternativní způsoby léčení, text má za cíl je informovat a do určité míry i vzdělávat. Text nevyžaduje žádné předchozí znalosti v této oblasti, jelikož právě překládaný úvod čtenáře podrobně seznamuje s historií, vývojem a principy fytoterapie.

Adresátem tak může jak osoba, která zatím nemá s fytoterapií žádné zkušenosti, tak někdo, kdo se v ní dobře orientuje – druhá část knihy se věnuje konkrétním léčivým účinkům a technikám,

obsahuje seznamy použití např. esenciálních olejů nebo Bachových esencí, kontakty na podobně zaměřené asociace, vzdělávací instituce, internetové stránky apod.

Tomu jsem uzpůsobila především lexikum textu, které ve zdrojovém jazyce obsahovalo odborné termíny, jež by ale v cílovém jazyce a prostředí nebyly příjemci známy.

2.2.4. Čas

Knihy vyšly v roce 2000. V pasážích, které pojednávají o historii fytoterapie a různých léčebných směřů, nebyl faktor času relevantní, protože byl děj zasazen do dávné minulosti, v popisných pasážích zase . Na několika místech, kde ale autorka mluví v přítomném čase a popisuje tehdejší události, fakta apod., jsem, pokud informace byla zastaralá, text aktualizovala. Např.:

Il vit aujourd' hui dans le nord de l' Inde, où la communauté tibétaine en exil fabrique des pilules de plantes selon des recettes ancestrales. (s. 33)

Cet infatigable pèlerin de la médecine tibétaine participe chaque année à des congrès (...) (s. 33)

Protože daná osoba (lékař Tendzin Choendrak) zemřela v roce 2001 (Wikipedia, 2001-2013, [online]), převedla jsem danou výpověď do minulosti:

Poté žil na severu Indie, kde se v okruhu tibetské komunity v exilu věnoval výrobě rostlinných kapslí podle tradičních receptur. (s. 16)

Tento neúnavný poutník tibetské medicíny se až do své smrti každoročně účastnil (...) (s. 16)

Časový údaj *poté* navazuje na předchozí informaci. Také jsem v druhé větě kromě minulého času explicitně specifikovala *až do své smrti*, aby bylo zjevné, proč se jedná o minulý děj.

Aby text působil koherentně a jednotně, rozhodla jsem se v originále použitý historický přezens nahradit minulým časem. Např.:

Côté plantes, Hippocrate poursuit don cle chemin de ses ancêtres. Cependant, c' est à partir de cette époque que le savoir des plantes commence à se structurer (...). (s. 23)

V bylinkářství tedy Hippokrates pokračoval ve šlépějích svých předchůdců. Na základě jeho postupů se však od té doby poznatky o bylinkách začaly strukturovat (...). (s. 11)

Après des années de pratique médicale, il demeure toujours insatisfait par son impuissance à guérir avec les moyens de l' époque. Un jour, un enfant meurt dans ses bras. (s. 39)

Po letech lékařské praxe byl stále nespokojený, protože se mu nedařilo léčit pacienty dostupnými prostředky své doby. Jednoho dne mu v náručí zemřelo dítě. (s. 19)

2.2.5. Místo

Text vznikl ve Francii. Jelikož pojednává z velké části o všeobecné historii fytoterapie, nejen na francouzském území, neobsahuje mnoho reálií typických pro Francii.

V kapitole *Plantes héroïques et plantes douces* ale autorka mluví o klasifikaci bylin, která nemá v českém prostředí ekvivalent. České bylinkářství dělí byliny podle tří kategorií (*Léčivé rostliny*, 2010): podle rozpustnosti ve vodě, vlastností, které je předurčují ke konkrétnímu využití (např. bylinky diuretické, sedativní, povzbuzující), a podle obsahových látek (např. flavonoidy, alkaloidy, enzymy). Jen v několika málo pramenech jsem našla zmínku o tom, že léčivý účinek může být způsoben buď jedinou dominantní látkou, nebo komplexem obsahových látek, ale pro toto rozdělení neexistuje žádný specifický termín. Proto jsem se rozhodla pouze substituovat francouzské termíny s tím, že jejich forma jak ve zdrojovém, tak v cílovém jazyce koresponduje s obsahem, resp. významem výrazu.

2.2.6. Funkce textu

Funkcí textu je informovat čtenáře o oboru fytoterapie, konkrétně o jejích kořenech a historii, o různých léčitelských systémech pracujících s bylinkami. Také má vzdělávací funkci, snaží se čtenáře poučit o principech a různých pojmech v této oblasti. K tomu využívá postup informační, výkladový a popisný.

2.3. Vnitrotextové faktory

2.3.1. Téma a obsah

Hlavním tématem, spojujícím celý text, je obor fytoterapie, její základy a historie. V úvodu autorka seznamuje čtenáře s oborem fytoterapie a nastiňuje jeho aktuální pozici. V dalších čtyřech kapitolách všeobecně popisuje rozdíl mezi tehdejší a nynější koncepcí léčbou bylinkami a věnuje se základním poznatkům o tom, jak byliny působí, jak se dají využít, jak probíhají výzkumy.

V následujících kapitolách se věnuje historii fytoterapie a různým léčitelským systémům a tradicím: léčitelství v Egyptě, ájurvéda, tradiční čínská a tibetská medicína, šamanismus i evropské bylinkářství. V závěru se autorka věnuje podrobněji fázím výzkumu léčivých složek v rostlinách, způsobu, naší dnešním poznatkům o nich a postupu tvorby nového přípravku. Obsah kapitol je explicitně formulován v nadpisech kapitol, které společně spadají pod hlavní téma - fytoterapii. Tento model byl zachován i v cílovém textu, jelikož je pro daný útvar typický.

2.3.2. Presupozice

Text neobsahuje mnoho presupozic, které by byly nutné k pochopení textu, všechny uvedené informace jsou základní a vše je laicky vysvětleno. Obecně text předpokládá povědomost o existenci léčbě bylinkami a základní znalosti v oblasti historie (v textu se zmiňuje např. starověký Egypt, Řecko, Hippokrates apod.) a geografie (zmínky o Amazonii, Tibetu apod.), biologie / medicíny (zmiňovány jsou např. tělesné orgány a funkce, nemoci) a botaniky (názvy konkrétních rostlin nebo stromů). Tyto reálie byly v cílovém jazyce také pouze substituovány domácím ekvivalentem. Všechny odbornější termíny ve zdrojovém textu jsou ve většině případů vysvětleny, pokud ne, byly v překladu explicitovány, aby byly i laikovi srozumitelné.

2.3.3. Členění textu

Na makrorovině celý překládaný text představuje první část knihy, určitý úvod k problematice. Tato část textu jako celek je pak členěna horizontálně na úvod a jednotlivé kapitoly, dělené do odstavců, a vertikálně pomocí ilustrací a jejich popisků. Jednotlivé úseky mezi sebou mají aditivní vztah, jedná se o jednotky, které postupným přidáváním informací přibližují téma, a je zde také patrný časový vztah, který postupuje lineárně (od starověkých civilizací až po současnost).

Toto členění odpovídá konvenci daného žánru jak v zdrojovém, tak cílovém jazyce, a bylo proto v překladu zachováno.

Na mikrorovině jsou oba texty členěny odlišně, což vyplývá především z různých způsobů **aktuálního větného členění** obou jazyků. Čeština používá k rematizaci (vyjádření nové informace) i tematizaci (vyjádření kontextově zapojené informace) především slovosled (réma je postaveno na konec věty, téma před ním), lexikální prostředky (především částice) a vytýkáci konstrukce. Francouzština naopak k rematizaci hojně využívá adjektiv nebo nominálních skupin, které se nachází ve funkci samostatné věty před nebo za výpovědí, dále vytýkacích konstrukcí (*c'est ... qui, il y a ... qui*) a uváděcí výrazy (*c'est, voilà* apod.) a k tematizaci navíc slovní spojení typu *en ce qui concerne...* a pasivní konstrukce. (Elišková, 2009)

Důsledkem těchto rozdílných způsobů aktuálního větného členění jsou některé změny na mikrorovině textu, např.:

Quant à la reine-des-prés, elle n'entraîne aucune acidité gastrique et conviendra aux personnes souffrant de brûlures (...). (s. 17)

Co se týče tužebniku jilmového, nevyvolává žaludeční překyselení a je tak vhodný i pro osoby trpící pálením žáhy (...). (s. 10)

K tematizaci je ve francouzské větě použito spojení *quant à*, které má totožnou funkci i v češtině,

pro kterou je navíc přirozenější postavení tématu na začátku věty.

Des causes visibles et d'autres invisibles sont attribuées aux maladies. (s. 20)

Podle egyptské medicíny měly nemoci viditelné nebo neviditelné příčiny. (s. 10)

Zatímco ve francouzské větě stojí réma na začátku věty, v češtině by totéž členění bylo příznakové, proto je réma až na konci výpovědi.

Et c'est d'ailleurs le sens du terme homéopathie qui vient du grec homoios (...). (s. 36)

Ostatně význam slova homeopatie pochází z řeckého homoios (...). (s. 18)

V této zdrojové větě se nachází vytýkáci konstrukce *c'est ... que* jako prostředek rematizace. Ta ale nemá v češtině funkční ekvivalent, v cílové větě ale jako rematizační prostředek působí aktualizační částice *ostatně*.

Významným prvkem výstavby textu je také **koherence a koheze**, vnitřní a vnější spojitost textu. Ve zdrojovém textu se nejčastěji jako prostředek reference (odkazování na nějaký objekt) vyskytuje opakování a nahrazování:

Elle est toute entière articulée autour d'une notion inconnue de la science occidentale: l'énergie. Dans la pensée chinoise traditionnelle, tout ce qui existe sur cette terre, vivant ou inerte, est lié à la notion d'énergie. (s. 23)

Její základem je západní větě neznámý pojem: energie. Podle učení tradiční čínské medicíny je vše, ať už živé nebo neživé, tvořeno energií. (s. 11)

L'eucalyptus, par exemple, est bien connu pour son action sur les maladies respiratoires et la molécule responsable de cette action, l'eucalyptol, a été isolée depuis longtemps. Or cette plante possède également un effet hypoglycémiant (...). (s. 17)

Např. eukalyptus je dobře známý díky své schopnosti léčit dýchací problémy a eukalyptol, molekula zodpovědná za tuto schopnost, byla už dávno izolována. Ale tato bylina také snižuje hladinu cukru v krvi (...). (s. 8)

V této větě jde o kohezi anaforickou, tedy takovou, která odkazuje již k zmíněnému, a to konkrétně pomocí hyperonyma (slova nadřazeného – eukalyptus je druh rostliny).

Au début du II. siècle, (...), naît à Pergame, un homme qui ajoutera sa contribution à l'histoire:

Claude Galien. (s. 23)

Na počátku 2. století, (...), se v Pergamonu narodil muž, který také změnil dějiny: Claudius Galén.
(s. 11)

Zde se jedná o referenci kataforickou (odkaz na informaci, která bude teprve řečena) a jedná se o kohezi pomocí zobecňujícího výrazu (*muž*).

Rozlišujeme také kolokaci, tedy kohezi na základě sémantické spřízněnosti v širším smyslu:

Le recours aux plantes est mniprésent dans la médecine traditionnelle indienne. Leur administration est soumise à des lois précises. D'abord les horaires. On ne prend pas n'importe quel remède à n'importe quelle heure. (s. 28)

Používání bylinek je v tradiční indické medicíně všudypřítomné, podléhá ale přísným pravidlům. Především je tu faktor času. Není možné brát jakýkoli lék v jakoukoli hodinu. (s. 14)

Ve většině dalších případů koheze v textu se pak jedná o kongruenci, tedy gramatickou shodu, např.:

La médecine ayur-védique ne se contente pas de soigner les maladies. Son objectif est la santé totale. (s. 28)

Ájurvédská medicína se nezabývá pouhým léčením nemocí. Jejím cílem je celkové zdraví. (s. 14)

Intellectuel et profondément mystique, Steiner considère l'homme une entité à trois étages (...). Pour lui, l'homme es tun résumé de la nature et de l'univers puisqu'il est la dernière étape de la création. Il porte donc en lui les trois règnes précédents (...). (s. 40)

Intelektuálně a mysticky založený Steiner viděl člověka jako spojení tří částí (...). V jeho pojetí je člověk dílem přírody a vesmíru a představuje poslední etapu evoluce. Nese v sobě pozůstatky předešlých říší (...). (s. 20)

V této větě také vidíme, že koheze na základě gramatických kategorií nemusí být vždy jednoznačná, pochopení tedy záleží na kontextu.

Dalším aspektem výstavby textu je **interpunkce**. I v této oblasti jsem provedla některé změny oproti originálu. V celém textu se např. hojně vyskytují tři tečky jako vyjádření nedokončené výpovědi nebo nedokončení výčtu. Jelikož pro češtinu mi tento druhý případ použití přijde netypický, naznačila jsem neúplnost zkratkami *např.*, *apod.*, *atd.* nebo ji úplně vynechala:

Bach met ainsi au point trente-huit élixirs floraux, chacun correspondant à un état d'âme et étant capable de régulariser les excès: colère, timidité, anxiété... (s. 44)

Bach podle tohoto postupu vytvořil třicet osm květových esencí, z nichž každá odpovídá určitému duševnímu stavu a umí tišit negativní emoce: vztek, nesmělost, úzkost apod. (s. 21)

Au fil des siècles, elle s'est également enrichie des influences environnantes : Chine, Empire perse..., sans oublier les pratiques chamaniques des populations locales. (s. 31)

Během dalších staletí ale bylo také velmi ovlivněno Čínou a Perskou říší, stejně jako šamanským uměním místních obyvatel. (s. 15)

Na několika místech v originále, kde převažuje expresivní funkce, se také nachází vykřičníky, ale i to působilo v cílovém textu příznakově, proto byly nahrazeny tečkou:

Or, c'est par ces mêmes symptômes que, selon la médecine chinoise, se manifeste l'excès de yang du foie ! (s. 26)

Což jsou tytéž symptomy, kterými se vyznačuje přemíra yangu v játrech. (s. 13)

Il n'est donc pas rare d'en référer à une vie antérieure pour expliquer un symptôme qui résiste à tous les traitements ! (s. 33)

Není tedy vzácností, když se nemocnému diagnostikuje příčina symptomu, jenž odolává veškeré léčbě, jako pozůstatek z minulých životů. (s. 15)

Ze **stylistického** hlediska je text rovněž vícestranný. Žánrově spadá pod publicistický styl (informativní a výkladová funkce, spisovný jazyk, dynamika, automatizované i aktualizované výrazy), ale má také prvky stylu prostě sdělovacího (funkce sdělná, popisná, subjektivita, expresivita, hodnotící stanovisko, hovorové výrazy, elipsy) a na druhé straně i odborného (vzdělávací funkce, termíny, kondenzace, objektivita).

2.3.4. Neverbální textové prostředky

Mezi nonverbální prostředky textu patří ilustrace, které doplňují text (jedná se o převzaté z historických knih, reprodukce obrazů nebo předmětů apod.) a přímo souvisí s obsahem textu. Umožňují příjemci lépe si představit, o čem text pojednává, přibližují kontext, případně doplňují o novou informaci. Ilustrace jsou doplněné o stručné popisky, které také většinou uvádějí, odkud daná ilustrace pochází.

2.3.5. Lexikum

Lexikum textu osciluje mezi běžnou spisovnou slovní zásobou, odbornými termíny a občasnými hovorovými výrazy, což odpovídá stylistické nevyhraněnosti textu, potažmo publicistickému, prostě sdělovacímu a odbornému stylu.

Odborné výrazy jsou především z oblasti botaniky (např. *l'anémone pulsatile* – koniklec obecný, s. 13, *l'aloès* – aloe vera, s. 10), medicíny (*sulfamides* – sulfamidy, s. 7), léčitelství (*huile essentielle* – esenciální olej, s. 10, *décoction* - odvar, s. 15, *macération* – macerát, s. 15), chemie (*hemisynthèse* – hemisyntéza, s. 26), historie (), geografie (*tepuis* - stolové hory, s. 23), biologie (*espèce végétal* – rostlinný druh, s. 23, *mineral* – minerál, s. 15) a specifické termíny vlastní konkrétním kulturám (*loges à sudation* - potní chýše, s. 16, *chaman* - šaman, s. 16, *yin* a *yang*, s. 11) nebo léčitelským systémům (*méridiens* - meridiány, s. 12, *dosha* – dóša, s. 14). Ty byly převedeny do cílového jazyka pomocí odpovídajících českých termínů.

Co se týče základních výrazů ze sémantického pole týkajícího se tématu fytotherapie, v souladu s českým územ jsem francouzské výrazy nahrazovala podle kontextu mezi sebou zaměnitelnými synonymy, jenž patří do totožného útvaru jazyka a terminologicky odpovídají originálním výrazům:

- *la médecine*: medicína (především u ustálených výrazů, např. *tradiční čínská medicína*), léčitelství, lékařství
- *la plante (médicinale)*: bylinka, bylina, rostlina, léčivá rostlina, léčivka

I v případě oborů a systémů, které spadají pod tzv. alternativní směry (např. homeopatie, ájurvéda), jsem se rozhodla používat termín *medicína* a *lékařství*, jednak protože fakticky odpovídají definici medicíny jako „vědy o zdraví, stavech a chorobných procesech člověka, o způsobech léčení a předcházení nemocem, jejíž úkolem je chránit a zlepšovat zdraví lidí“ (Wikipedia, 2001-2013) a jednak protože je cílem textu ukázat, že tyto vědy, ačkoliv opomíjené a někdy znevažované, jsou rovnocenné západnímu klasickému lékařství, mají rovnocenné výsledky a rovněž vědecký základ.

Termín *médecine douce* má v originále dva významy: znamená *alternativní medicína*, ale vyvolává také asociace jemné, neškodné (*douce*) medicíny. Proto, pokud tato konotace byla v textu dominantní, překládala jsem výraz jako *přírodní medicína* nebo *přírodní léčitelství*, které mají tentýž účinek.

V případě lékařských odborných termínů jsem ponechala odborný latinský ekvivalent v případě, že je jeho význam známý i neoborné veřejnosti, která je hlavním recipientem textu, např.

antibiotiques – antibiotika (s. 7), nebo v případě, že výraz nemá laický ekvivalent, jako např. *sulfamides – sulfamidy* (s. 7).

V opačném případě jsem termíny přeložila v souladu s funkční ekvivalencí, ale pomocí neodborného výrazu, např.:

L'effet analgésique, fébrifuge et anti-inflammatoire est bien réel, mais la plante n'a aucun effet anticoagulant. (s. 17)

Působí tedy proti bolesti a horečkám a protizánětlivě, ale nemá žádné protisrážlivé účinky. (s. 8)

Výrazy *analgetický* a *antifebrilní* sice existují, ale s ohledem na příjemce jsem zvolila raději postup intelektualizace a použila běžně používané výrazy, které budou recipientovi známé.

Or cette plante possède également un effet hypoglycémiant qui la rend efficace pour (...). (s. 17)

Ale tato bylina také snižuje hladinu cukru v krvi, díky čemuž by byla vhodná k (...). (s. 8)

Termín *hypoglycemický* ve smyslu snižující cukr v češtině také není obecně příliš známý.

Výraz *règles déontologiques* (str. 20) jsem nahradila odpovídajícím termínem (*pravidla lékařské deontologie*, s. 10), přičemž jsem explicitně specifikovala, že se jedná o lékařskou deontologii, protože termín *deontologie* je široký a zasahuje do mnoha odvětví (právo, filozofie, politika apod.). (Linternaute, [online])

Považovala jsem za nutné přidat vysvětlivku pro čtenáře, co termín znamená, jelikož je podle mého názoru veřejnosti neznámý a je důležitý v kontextu dané věty.

Il est le premier à donner des règles déontologiques à la profession médicale. (s. 20)

Jako vůbec první stanovil pravidla lékařské deontologie (etického kodexu lékaře). (s. 10).

Termín *Organisation mondiale de la santé (OMS)* jsem přeložila českým ekvivalentem *Světová zdravotnická organizace*, ale zkratku jsem ponechala anglickou (tj. WHO – World Health Organisation), protože je v českém prostředí zavedenější a odpovídá tedy lépe z hlediska konvence.

Naopak francouzská zkratka *AMM (Autorisation de mise sur le marché)* nemá v češtině ekvivalent, proto byla vynechána a v textu je jen její plné znění:

Enfin, au bout de ce long chemin, on obtient l'indispensable autorisation de mise sur le marché (AMM). (s. 48)

Na konci tohoto dlouhého procesu firma získá povolení uvést přípravek na trh. (s. 23).

V souladu s domácím územ také byly převedeny zeměpisná místa pomocí substituce, např. *Cos – Kos* (s. 10), *Pergame – Pergamon* (s. 11), a jména – *Hippocrate – Hippokrates* (s. 10), *Djoser – Džoser* (s. 10), *Sekhmet – Sachmet* (s. 10), *Galien – Galén* (s. 10), *Bouddha – Buddha* (s. 13), *Lao-Tseu – Lao-c'* (s. 13), *Confucius – Konfucius* (s. 13), *Hildegarde de Bingen – Hildegarda z Bingen* (s. 17) apod.

2.3.6. Syntax

Syntax výchozího textu odpovídá vícestrannosti textu – pasáže odpovídající prostě sdělovacímu a publicistickému stylu mají jednoduchou, přehledně členěnou syntax, většinou ve formě jednoduchých vět. V některých případech jsem více navazujících jednoduchých vět spojila v souvětí, aby text působil přirozeně a byla také zachována větná melodie:

L'héroïne est extraite du pavot, la cocaïne tirée de coca... et même le tabac et l'alcool sont issus de fruits céréales. Cependant, ces végétaux possèdent de véritables effets thérapeutiques. C'est notamment le cas du cannabis. (s. 19)

Heroin se vyrábí z máku, kokain z koky, dokonce i tabák a alkohol pocházejí z ovoce nebo obilnin. Zároveň ale tyto látky mají skutečné léčebné účinky, což je zejména případ konopí. (s. 9)

Il dispose pour cela d'un système de constitutions, les doshas. La médecine ayur-védique s'emploie à déterminer le terrain de base d'un individu. Comme l'homéopathie, elle se réfère à des constitutions. (s. 28)

K tomu má k dispozici systém konstitucí, tzv. dóš. Ájurvédské lékařství se používá k určení základního tělesného typu člověka; stejně jako homeopatie pracuje s tělesnou konstitucí. (s. 14)

Odbornější pasáže mají syntax složitější a jsou kondenzované, musely se proto v překladu naopak rozvolnit a celkově zpřehlednit, pokud působily v cílovém jazyce příznakově. Některá příliš rozvitá souvětí tedy bylo naopak třeba v překladu kondenzovat nebo rozdělit do více vět, aby byla informace podána srozumitelně:

En 1861, près de vingt ans après la mort de Hahnemann, nait en Hongrie un homme qui allait poursuivre ses travaux, Rudolf Steiner, le créateur de la doctrine anthroposophique, philosophie qui place l'homme au centre de la création. (s. 40)

V roce 1861, téměř dvacet let po Hahnemannově smrti, se v Maďarsku narodil pokračovatel jeho

práce, Rudolf Steiner – zakladatel antroposofické doktríny a filozofie, v jejímž středu zájmu stojí člověk. (s. 29)

Původní podmětná věta vedlejší v originále *un homme qui ...* byla v překladu jednoduše substantivizována jako *pokračovatel*.

V textu také najdeme elipsy ve funkci jednočlenné věty bez slovesa, oddělené dvojtečkou, nebo ve formě vynechání spojky nahrazené dvojtečkou:

Celui qui est destiné à être chaman est averti par les esprits au cours de rêves ou de visions : il est choisi. (s. 34)

Ten, kdo je předurčen k tomu, stát se šamanem, dostane ve snech nebo vizích znamení od duchů, že byl vybrán. (s. 17)

V češtině mi přišlo toto spojení vět příznakové, proto jsem nahradila dvojtečku spojkou *že*.

Právě tak jednočlennou větu jsem změnila na klasickou slovesnou větu, oddělenou čárkou a následovanou větou vedlejší:

Stupeur : l'écorce de quinquina produit sur lui les effets qu'elle est sensée soigner. (s. 39)

... a s úžasem zjistil, že kůra chininovníku vyvolává stejné symptomy, jaké by měla léčit. (s. 19)

Attention, il ne faut pas se fier à l'appellation douce. (s. 19)

Nenechte se ale zmást názvem „mírný“. (s. 9)

Francouzština také hojně používá příčestí přítomného, které je ale v češtině zastaralé a příznakové:

Mais certaines substances étant toxiques à fortes doses, il entreprend de réduire celles-ci jusqu'à l'infinitesimal en diluant, diluant encore... (s. 40)

Některé složky ale byly ve velkých dávkách jedovaté, proto je dále ředil dále a dále do nekonečně malých, infinatezimálních dávek. (s. 19)

Příčestí zde vyjadřuje příčinnost; proto bylo v češtině nahrazeno souřadným souvětím v důvodovém poměru se spojkou.

Příčestí přítomné je v češtině také ekvivalentní vedlejší větě vztahné:

Enfin, certaines plantes possèdent des vertus ayant résisté à toutes les analyses. (s. 17)

Jiné rostliny oplývají účinky, které se během analýz nepodařilo prokázat. (s. 9)

Nebo vyjadřuje současnost dvou dějů, která rovněž odpovídá v češtině větě vedlejší:

Suant, tremblant, angoissé, Hahnemann pressent qu'il vient de faire une importante découverte (...). (s. 39)

Zatímco se potil, třásl a zakoušel úzkost, bylo mu jasné, že právě učinil významný objev (...). (s. 19)

2.3.7. Suprasegmentální rysy

Melodičnost originálního textu určují suprasegmentální rysy v podobě tučných, zvýrazněných slov a slov v kurzívě, která mají vysvětlující charakter, dále pomocí interpunkce (vykřičníky, dvojtečky, spojovníky, množství informací v závorkách, nedokončená výpověď pomocí tří teček atd.) a syntaktických prostředků.

Jak už jsem zmínila, interpunkce v podobě tří teček a vykřičníků byla z velké části nivelizována a nahrazena jednoduchou tečkou, ale expresivní funkce textu se tím nahradila jinými prostředky.

Ostatní suprasegmentální prvky byly v překladu zachovány.

2.4. Typologie překladatelských problémů a jejich řešení

2.4.1. Překlad nadpisů

Text kombinuje popisné a symbolizující nadpisy a také nadpisy ve formě věty. Cílem bylo převést je s ohledem na princip funkční ekvivalence, proto došlo k několika posunům.

Nadpis ve formě věty, uvádějící odstavec „*Il était une fois une belle plante, élégante et fine...*“ (s. 15) byl redukován z důvodu redundance: *Byla jednou jedna krásná rostlina...* (s. 7)

V popisném nadpisu „*Toute la complexité du vivant au service de la santé*“ (s. 17) došlo ke specifikaci, jelikož výraz *complexité du vivant* je příliš neurčitý. Nadpis byl tedy převeden explicitněji jako „*Komplexita rostlin ve službách zdraví*“ (s. 8).

Modulován byl také další popisný nadpis „*Les leçons des papyrus égyptiens*“ (s. 20), který byl v překladu v zájmu zachování funkční ekvivalence přeložen jako „*Tajemství egyptských papyrů*“ (s. 10).

Z důvodu redundance byl také nadpis „*Le jeu subtil des saveurs : Trouver la plante capable de*

rééquilibrer une rupture énergétique“ (s. 25) generalizován: „*Subtilní hra chutí: Jak nalézt tu správnou bylinku k harmonizaci energetického systému*“ (s. 12).

Posun na sémantickém poli byl nutný u titulku „*La médecine du toit du monde*“ (s. 31), protože by v cílovém jazyce nevyvolával tutéž asociaci, a proto byl přeložen explicitněji: „*Medicína z vrcholků hor*“ (s. 15).

Symbolizující nadpis „*Pendant ce temps en Europe...*“ (s. 34) byl podle mého vnímání pro cílový jazyk příliš abstraktní, navíc nebylo jasné, na co časové určení *pendant ce temps* navazuje, jelikož předchozí odstavec pojednával o současném šamanském léčitelství, zatímco navazující text o evropském vývoji medicíny ve středověku, proto byl odstavec specifikován jako: „*Evropa v období středověku*“ (s. 17).

2.4.2. Amplifikace a explicitace

Amplifikace je postup, při kterém dochází k rozšíření cílového textu. V překladu jsem k tomuto postupu přistoupila zejména z nutnosti explicitovat určitou část výpovědi oproti originálu, aby byla logická a srozumitelná čtenáři:

... lorsque quelqu'un, probablement une femme, eut pour la première fois l'idée de jeter une poignée de simples dans un chaudron d'eau bouillante pour soulager l'un de ses semblables. (s. 15)
... kdy někoho, pravděpodobně ženu, napadlo vhodit hrst bylin do vroucí vody, aby odvarem ulevila od nemoci svému bližnímu. (s. 7)

Zde byla nutná explicitace, čím by žena ulevila od nemoci, jelikož logicky vzato, samotné vhození bylin do vody neléčí. Do textu byl proto přidán výraz *odvarem* (který vznikne vařením bylin ve vodě a léčí), který sice není v originále přímo vyjádřen, ale odpovídá popisu děje.

Il va même jusqu'à faire effectuer par les plantes elles-mêmes le travail de dilution. Au lieu de mélanger artificiellement un végétal et un minéral dans un même médicament, il nourrit le premier avec le second pour que l'opération se déroule de manière naturelle. (s. 43)

Dokonce jde ještě dál a nechává rostliny, aby se naředily samy; místo aby uměle smíchal rostlinný a minerální prvek, k vytvoření léku využívaje během růstu rostlinu minerálem, aby se tentýž proces odehrál přirozeně. (s. 21)

La transmission du savoir phytothérapeutique est à jamais changée. (s. 23)

Způsob předávání fytoterapeutických poznatků se od té doby nezměnil. (s. 11)

Il n'est donc pas rare d'en référer à une vie antérieure pour expliquer un symptôme qui résiste à tous les traitements ! (s. 33)

Není tedy vzácnost, když se nemocnému diagnostikuje příčina symptomu, jenž odolává veškeré léčbě, jako pozůstatek z minulých životů. (s. 15)

Stejně jako v předešlém případě jsem považovala za nutné explicitně specifikovat oproti originálu, aby byl text srozumitelný.

K amplifikaci jsem také přistoupila v souladu s postupem intenzifikace, např.:

C'est un préalable indispensable à d'autres rituels qui exigent que l'on se présente aussi innocent qu'un enfant qui vient de naître. (s. 34)

Tento rituál je nezbytnou podmínkou k vykonávání jiných obřadů, jež vyžadují, aby byla daná osoba nevinná a čistá jako právě narozené dítě. (s. 16)

Vzhledem ke kontextu (v textu byl rituál v potní chýši popisován jako očista jak pro duši, tak pro tělo) jsem intenzifikovala výpověď přidáním dalšího, zpřesňujícího adjektiva.

Z podobného důvodu došlo k amplifikaci i v tomto případě:

Les plantes »signent« leur usage. (s. 36)

Rostliny označují („signují“) své využití. (s. 18)

Primárně jsem použila český význam slova *signer*, který je obecně srozumitelný, ale protože zmiňovaný koncept se jmenuje *teorie signatur*, přidala jsem jako vysvětlení i výraz pocházející z latiny, který tento termín zároveň vysvětluje.

U oblastí, které vycházejí z antroposofie (v originále na s. 40) jsem se rovněž rozhodla specifikovat, jen vyjmenovat obecnou oblast mi připadalo příliš vágní a o ničem nevypovídající, zvláště so ohledem na to, že v Česku je waldorfské školství celkem rozšířené a zbylé dva pojmy najdeme i jinde v textu.

L'anthroposofie a donné naissance à de nombreuses applications : une méthode d'enseignement, une architecture, une agriculture... (s. 40)

Z antroposofie vychází mnoho dalších odvětví: waldorfská pedagogika, nový styl architektury nebo

biodynamické zemědělství. (s. 19)

2.4.3. Redukce a implicitace

Redukce je postup, na základě kterého dochází v textu k vynechání určité informace, především z důvodu redundance, např.:

Pour réguler cette circulation (...), les Chinois disposent de plusieurs armes (...). En Chine, les plantes sont surtout administrées sous leur forme naturelle. La pharmacopée chinoise est riche de plus de 20 000 végétaux ! (s. 25)

Číňané vyznávají více způsobů, jak energetický oběh vyrovnat (...). Čínské lékopisy pracují s více než 20 000 bylinkami. Léčivky jsou většinou podávány v přírodní formě. (s. 12)

V daném odstavci čtyři po sobě následující věty obsahují slovo odvozené od Číny. Zvlášť s ohledem na informaci v předchozí větě nebylo ve třetí větě proto nutné specifikovat, že se jedná o čínské bylinky.

Le chaman fait partie integrante de cet univers caché derrière l'apparence des choses. (s. 33)

A šaman je nedílnou součástí tohoto skrytého světa. (s. 16)

Or, c'est par les mêmes symptômes que, selon la médecine chinoise, se manifeste l'excès de yang du foie ! (s. 26)

Což jsou tytéž symptom, kterými se vyznačuje přemíra yangu v játrech. (s. 13)

Zde jsou vyjádření redundantní a funkce výpovědi zůstane nezměněná i po vynechání určitého slova.

V některých případech v češtině pro některé termíny neexistuje ekvivalent:

Le premier s'intéresse à l'écorce de l'arbre et découvre (...) qu'elle contient une substance appelée salicoside ou salicine, capable de (...). (s. 16)

Leroux se zajímal o vrbovou kůru a zjistil (...), že obsahuje látku nazývanou salicin, která umí (...). (s. 8)

Zatímco ve francouzštině existují oba termíny jako synonyma, v češtině se používá jen *salicin*, proto bylo druhé pojmenování vynecháno.

Enfin, au bout de ce long chemin, on obtient l'indispensable autorisation de mise sur le marché (AMM), à condition que le médicament ait fait la preuve de son efficacité et de son innocuité. (s. 46)
Pokud se prokáže, že je lék účinný a bezpečný, na konci tohoto dlouhého procesu získá firma povolení přípravek uvést na trh. (s. 23)

Ani francouzská zkratka AMM pro povolení k uvedení na trh v českém prostředí neexistuje, proto byla v překladu redukována.

A v následující větě bylo třeba zvýrazněný výraz explicitovat a nivelizovat, aby v kontextu věty bylo přirovnání srozumitelné:

Il considère les plantes comme des hommes à l'envers, les pieds en l'air et les ramifications cérébrales plantées en terre. (s. 40)

Považoval byliny za převráceného člověka (s nohama ve vzduchu a s hlavou zasazenou v zemi). (s. 20)

2.4.4. Modulace

Modulace zahrnuje sémantické změny ve zdrojovém a cílovém jazyce. Došlo k nim zejména, pokud by v cílovém jazyce původní slovo nebylo nositelem téže informace jako v cílovém jazyce:

Et le colchique possède bel et bien un principe actif capable de soulager les atteintes de goutte. (s. 36)

A skutečně obsahuje aktivní látku působící proti dně. (s. 18)

L'énergie vitale qui traverse l'être humain, le nourrit et le garde en vie, circule dans le corps humain le long de canaux appelés méridiens. (s. 25)

Životní energie, která prochází tělema jejíž funkcí je ho vyživovat a udržovat při životě, cirkuluje drahami nazývanými meridiány. (s. 12)

Český úzus nazývá meridiány *drahami* a ne kanály, proto bylo třeba posunu.

Také došlo k modulaci a potažmo nivelizaci, pokud byla věta ve zdrojovém jazyce příliš abstraktní:

Cet arsenal naturel se déploie dans un cadre empreint de magie. (s. 20)

Znalost přírody šla ruku v ruce s magickými rituály. (s. 10)

Il commence par en faire des dilutions homéopathiques, puis s'en remet à l'alchimie naturelle: à l'humidité et aux rayons solaires. (s. 44)

Nejprve z nich začal pripravovat homeopatické přípravky, poté se uchýlil k přírodní alchymii: k vodě a slunečním paprskům. (s. 21)

La démarche anthroposofique a de quoi choquer les esprits les plus cartésiens. (s. 43)

Antroposofické zásady jistě mohou racionálně založené osoby šokovat. (s. 21)

V rámci funkční ekvivalence jsem původní výrazy nahradila jinými, které lépe vyjádřily původní myšlenku; doslovný překlad by byl příliš abstraktní a nesrozumitelný. Např. výraz *cartésien*, pokud by byl přeložen doslovně jako *karteziánský*, by asi běžnému českému recipientovi moc neřekl, proto bylo třeba ho nivelizovat, resp. explicitovat jako *racionálně založený*.

Další důvod modulace byla intenzifikace v cílovém textu. Např. na s. 40 jsem v rámci expresivní výpovědi ještě intenzifikovala její účinek substitucí slova *homme* za konkrétnější *lékař*, které se mi v kontextu zdrojové věty a jejího účinku zdál přijatelnější.

Reste que cette thérapeutique, aujourd'hui décriée pour son manque de rigueur scientifique, est née de l'esprit d'un homme assoiffé de science et de recherche. (s. 40)

Často se homeopatii vytýká, že není vědecky podložena, přitom ji založil lékař na základě výzkumů a vědeckého přístupu. (s. 19)

2.4.5. Transpozice

Transpozice zahrnuje posuny na gramatické úrovni. Zejména šlo o změnu slovních druhů za účelem větší srozumitelnosti, např.:

Elle est tout entière articulée autour d'une notion inconnue de la science occidentale : l'énergie. (s. 23)

Její základem je západní vědě neznámý pojem: energie. (s. 11)

Došlo také ke změnám gramatických kategorií – např. slovesného rodu. Pro francouzštinu je trpný rod přirozenější než pro češtinu:

Des causes visibles et d'autres invisibles sont attribuées aux maladies. (s. 20)

Podle egyptské medicíny měly nemoci viditelné nebo neviditelné příčiny. (s. 10)

Des jardins consacrés uniquement à la culture des plantes médicinales sont cultivés depuis des siècles en France (...) (s. 15)

Zahrady určené výhradně pro pěstování léčivých bylin se nacházejí ve Francii už po staletí (...) (s. 7)

Také na poli rodu jmenného došlo k transpozici. Zajímavý problém nastal v metaforickém vypravování o tužebníku a vrbě (v originále na s. 15). Jelikož se tužebník ve francouzštině jmenuje *reine-des-près* (*královna luk*) a je ženského rodu, zatímco vrba – *saule* – je mužského rodu, a jejich spojení dalo vznik aspirinu, rozhodla se autorka vytvořit metaforicky popsat jejich romantické setkání pohádkově: odstavec začíná klasickým pohádkovým úvodem *Il était une fois...* (*byla jednou jedna...*) a navazuje ve stejném duchu. Jenže v češtině jsou rostliny opačného rodu; tužebníku se sice lidově také říká *královna luk* (Klid a pohoda, [online]), ale vzhledem k tomu, že vrbu nelze „maskulinizovat“ a měla by být zachována mužsko-ženská polarita, bylo třeba pasáž mírně nivelizovat:

Il était une fois une belle plante, élégante et fine... Elle portait une couronne de fleurs blanches. Les botanistes l'avaient baptisée reine-des prés. A ses côtés vivait un vieil arbre à l'écorce crevassée et parcheminée, le saule. Le vieux bonhomme et la belle se rencontrèrent par (...). (s. 15)

Byla jednou jedna krásná rostlina... Měla korunku z bílých květů a botanici ji pojmenovali Tužebník jilmový. Vedle ní žil starý strom s rozpukanou tenkou kůrou – vrba. Seznámení tohoto páru proběhlo díky (...). (s. 7)

Kromě toho, že tedy rody jsou obrácené, bylo třeba nivelizovat *la belle* a *le vieux* jako neutrální *tento pár*, aby byl rozpor méně patrný a text smysluplný.

Dále došlo také ke změnám v gramatické kategorii čísla. Ve francouzském textu je neurčitost často vyjádřena neurčitým množným číslem, kdežto v češtině se používá spíše singulár, a opačně:

Le premier s'intéresse à l'écorce de l'arbre et découvre (...) qu'elle contient une substance appelée salicoside ou salicine, capable de faire taire les douleurs, de calmer les inflammations et de soulager les fièvres. (s. 16)

Leroux se zajímal o vrbovou kůru a zjistil (...), že obsahuje látku nazývanou salicin, která umí tišit bolest, zmírnit záněty a snížit horečku. (s. 7)

Une plante yin a la propriété de disperser, d'évacuer, de calmer, d'endormir, de refroidir... (s. 25)

Yin bylinky rozptylují, vyprazdňují, utišují, ochlazují. (s. 12)

Jelikož čeština nedisponuje neurčitým členem jako francouzština, nemůže v této větě v jednotném čísle fungovat stejně jako původní věta.

Problém byl také s vidy, což je gramatická kategorie, kterou francouzština nemá. V minulém čase slovesným vidům zhruba odpovídají gramatické časy *imparfait* a *passé composé*, ale v přítomném čase bylo třeba vid odvodit z kontextu, např.:

Les plantes »signent« leur usage. «Tout ce que la nature crée, écrit Paracelse, elle le forme à l'image de la vertu qu'elle entend y attacher.» (s. 36)

Rostiny označují („signují“) své využití. „Vše, co příroda vytvořila,“ píše Paracelsus, „vytvořila tak, aby z jejího vzhledu bylo patrné, jakým léčivým účinkem oplývá.“ (s. 18)

V případě účinků léčiv, které jsou zmiňovány různě na několika místech v textu, jsem jednotně zvolila překládat videm dokonavým, ve smyslu, že lék účinkuje vždy jednorázově:

Le premier s'intéresse à l'écorce de l'arbre et découvre, (...), qu'elle contient une substance appelée salicoside ou salicine, capable de faire taire les douleurs, de calmer les inflammations et de soulager les fièvres. (s. 17)

Leroux se zajímal o vrbovou kůru a zjistil (...), že obsahuje látku nazývanou salicin, která umí tišit bolest, zmírnit záněty a snížit horečku. (s. 8)

2.4.6. Opravy

Ve dvou případech se v textu vyskytovaly zjevné chyby, které jsem proto v překladu opravila:

„Anglický lékař Cuellen“, zmiňovaný v originále na s. 39, se ve skutečnosti jmenuje Cullen (Medarus, [online]) a pocházel ze Skotska. Jelikož se bezpochyby jedná o omyl (pravděpodobně překlep v případě příjmení), protože žádná osoba jménem Cuellen není dohledatelná a naopak William Cullen je zmiňován v souvislosti s Hahnemannovou inspirací jeho dílem stejně jako v originále (Homeoclassique, [online]) a jedná se tedy určitě o něj, uvedla jsem jeho národnost i jméno správně.

Dále také ve zdrojovém textu v oddíle o čínské medicíně chybí charakteristika *dne* jako manifestace yangové kvality:

Est de nature yin tout ce qui est fluide, froid, (...), d'essence féminine comme la Lune, la nuit, l'eau, l'hiver. Est de nature yang tout ce qui est solide, chaud, (...), d'essence masculine comme le Soleil, le feu, l'été. (s. 23)

Jelikož není pochyb, že tam údaj jako opozice k charakteristice *yinu* patří, doplnila jsem ho do cílového textu:

*Yin je vše, co je proměnlivé, studené, (...), to, co má ženskou energii jako Luna, noc, voda, zima.
Yang je vše, co je stálé, horké, (...), mužské stejně jako Slunce, den, oheň, léto. (s. 11)*

3. Závěr

Účelem této práce bylo vytvořit překlad, který plní tutéž funkci jako původní text a představuje tedy široký úvod k oboru fytotherapie a seznamuje čtenáře neotřelým způsobem s historií léčitelství a s jeho aktuálním pozadím a principy fungování. Text byl z lexikálního, syntaktického a stylistického hlediska různorodý, kombinuje např. hovorové výrazy s odbornými termíny, ale to se podle mého názoru ukázalo jako přednost knihy, jelikož je čtivá a zároveň si zachovává odbornost. Také se vyznačuje tematickou všestranností a nezaujatým pohledem.

Cílem komentáře k překladu pak bylo zprostředkovat zaprvé zevrubnou překladatelskou analýzu textu a zadruhé detailní reflexi překladatelských problémů, vznikajících při překladu, a jejich řešení. Věřím, že se podařilo převést záměr knihy informovat o tomto velmi zajímavém odvětví a nenásilně o něm čtenáře poučit.

Seznam použité literatury

Primární literatura:

BORREL, Marie. *Ces plantes qui nous veulent du bien*. Paris: Phare international, 2000. ISBN 2-84-616025-2.

Sekundární literatura:

CORY, Margaret a Stephen POLLITT. *Velká kniha bylinek*. Praha: Reader's Digest Výběr, 2005. ISBN 978-80-7406-080-9.

CZEFFER, Libor. *Léčivé rostliny a centrální nervový systém* [online]. 2006 [cit. 2013-08-24]. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Lékařská fakulta. Vedoucí práce Jan Juřica. Dostupné z: http://is.muni.cz/th/101104/lf_b/.

GREŠÍK, Valdemar. *Léčivé rostliny 1 - Čechy a Morava*. Praha: Eminent, 2008. ISBN 978-80-7281-331-5.

HERBER, Renata. *Babiččiny bylinky: z pokladnice našich předků*. Praha: Euromedia Group - Knižní klub, 2011. ISBN 978-80-242-2949-2.

HOFFMANNOVÁ, Jana a Milena HOUŽVIČKOVÁ. *Čeština pro překladatele*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2012. ISBN 978-80-7308-405-9.

HUDAK, Renete. *Bylinky*. Praha: Jan Vašut, 2006. ISBN 80-7236-496-0.

ELIŠKOVÁ, Kristýna. *Syntaktické prostředky rematizace v současné francouzštině - srovnání s češtinou* [online]. 2009 [cit. 2013-08-25]. Diplomová práce. University of South Bohemia in České Budějovice, Pedagogical Faculty. Vedoucí práce Ondřej Pešek. Dostupné z: <http://theses.cz/id/rf4bv2/>.

JANČA, Jiří a Josef A. ZENTRICH. *Herbář léčivých rostlin*. Praha: Eminent, 1994. ISBN 80-85876-02-7.

Léčivé rostliny. Praha: Ottovo nakladatelství, 2010. ISBN 978-80-7360-588-9.

LEVÝ, Jiří. *Umění překladu*. 4., upr. vyd. Praha: Apostrof, 2012, 367 s. ISBN 978-80-87561-15-7

NORD, Christiane. *Textanalyse und Übersetzen: theoretische Grundlagen, Methode und didaktische Anwendung einer übersetzungsrelevanten Textanalyse*. 3. Aufl. Heidelberg: Groos, 1995, 284 s. ISBN 3-87276-649-x.

POPOVIČ, Anton. *Teória umeleckého prekladu: [aspekty textu a literárnej metakomunikácie]*. 2., preprac. a rozš. vyd. Bratislava: Tatran, 1975, 293 s.

Internetové zdroje:

Anemone Pulsatilla. In: *Priroda.cz* [online]. [cit. 2013-07-16]. Dostupné z: <http://www.priroda.cz/slovník.php?detail=22020>

Autonomní nervová soustava. In: *Wikipedia* [online]. 2001-2013 [cit. 2013-07-16]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Vegetativn%C3%AD_nervov%C3%A1_soustava

Autorisations de Mise sur le Marché (AMM). In: *Ansm.sante.fr* [online]. [cit. 2013-08-01]. Dostupné z:

[http://ansm.sante.fr/Activites/Autorisations-de-Mise-sur-le-Marche-AMM/Definition-et-modalite-des-AMM/\(offset\)/0](http://ansm.sante.fr/Activites/Autorisations-de-Mise-sur-le-Marche-AMM/Definition-et-modalite-des-AMM/(offset)/0)

Cullen William. In: *Medarus: Portaits de Médecins* [online]. [cit. 2013-08-03]. Dostupné z: http://www.medarus.org/Medecins/MedecinsTextes/cullen_w.htm

Déontologie. In: *Linternaute.com* [online]. [cit. 2013-07-21]. Dostupné z: <http://www.linternaute.com/dictionnaire/fr/definition/deontologie/>

Galén. In: *Wikipedia* [online]. 2001-2013 [cit. 2013-07-16]. Dostupné z: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Gal%C3%A9n>

Galenická farmacie. In: *Velký lékařský slovník* [online]. [cit. 2013-07-16]. Dostupné z: <http://lekarske.slovniky.cz/pojem/galenicka-farmacie>

Galenicum. In: *Slovník cizích slov* [online]. [cit. 2013-07-16]. Dostupné z: <http://www.slovník-cizich-slov.cz/galenicum.html>

GLENN, Martina. George Catlin. *Artmuseum.cz* [online]. 2006 [cit. 2013-08-01]. Dostupné z: http://www.artmuseum.cz/umelec.php?art_id=215

Hachette Livre. In: *Wikipedia* [online]. 2001-2013 [cit. 2013-08-06]. Dostupné z: http://fr.wikipedia.org/wiki/Hachette_Livre

Hildegarda z Bingenu. In: *Wikipedia* [online]. 2001-2013 [cit. 2013-07-18]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Hildegarda_z_Bingenu

In toto. In: *ABZ Slovník cizích slov* [online]. [cit. 2013-07-16]. Dostupné z: <http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/in-toto-in-toto>

Jak se registruje lék?. In: *Olecich.cz* [online]. [cit. 2013-08-18]

Tužebník jilmový. In: *Klid a pohoda* [online]. [cit. 2013-08-10]. Dostupné z: <http://www.klidapohoda.unas.cz/byliny/Byliny1/Tuzebnik.htm>

KUCHYŇOVÁ, Zdeňka. Expozice lékáren na Kuksu nabízí dračí krev i račí oka. *Radio Praha* [online]. 2011 [cit. 2013-07-16]. Dostupné z: <http://www.radio.cz/cz/rubrika/cestujeme/expozice-lekaren-na-kuksu-nabizi-draci-krev-i-raci-oka-1>

L'éditeur. In: *Phareonline.net* [online]. [cit. 2013-08-06]. Dostupné z: <http://www.phareonline.net/editeur.htm>

Marie Borrel. In: *Pressesduchatelet.com* [online]. [cit. 2013-08-16]. Dostupné z: <http://www.pressesduchatelet.com/auteurs/marie-borrel>

O homeopatii. In: *Mudrkastnerova.cz* [online]. [cit. 2013-07-18]. Dostupné z: http://www.mudrkastnerova.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=10&Itemid=4

Paracelsus. In: *Wikipedia* [online]. 2001-2013 [cit. 2013-07-18]. Dostupné z: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Paracelsus>

Samuel Hahnemann. *Homeoclassique* [online]. [cit. 2013-08-03]. Dostupné z: http://homeoclassique.com/?page_id=194

Similia Similibus curantur. In: *Velký lékařský slovník* [online]. [cit. 2013-07-16]. Dostupné z: <http://lekarske.slovniky.cz/pojem/similia-similibus-curantur>

Stavba initipi, indiánské potní chýše. *Priroda.cz* [online]. 2008 [cit. 2013-07-16]. Dostupné z: <http://www.shaman.cz/indiani/initipi-potni-chyse.htm>

SVOBODOVÁ, Lenka. Mistr Klaret. *ILiteratura.cz* [online]. 2004 [cit. 2013-07-18]. Dostupné z:

<http://www.iliteratura.cz/Clanek/16279/mistr-klaret>

Tenzin Choedrak. In: *Wikipedia* [online]. 2001-2013 [cit. 2013-08-07]. Dostupné z: http://fr.wikipedia.org/wiki/Tenzin_Choedrak

Tepezcohuite - strom kůže. In: *Tepezcohuite.cz* [online]. [cit. 2013-08-01]. Dostupné z: <http://www.tepezcohuite.cz/>

Thériaque. In: *Wikipedia* [online]. 2001-2013 [cit. 2013-07-16]. Dostupné z: <http://fr.wikipedia.org/wiki/Th%C3%A9riaque>

VESELÁ, Iva. Čínská dietetika - 5 chutí. *Bio-life.cz* [online]. 2010 [cit. 2013-07-16]. Dostupné z: <http://www.bio-life.cz/clanky/alternativni-medicina/cinska-dietetika---5-chuti.html>

Yin et Yang. In: *Lartetlavoie.free.fr* [online]. [cit. 2013-07-16]. Dostupné z: <http://lartetlavoie.free.fr/yinyang.pdf>